wolnelektury.pl

Maironis

Tarp skausmų į garbę

Ta lektura, podobnie jak tysiące innych, jest dostępna on-line na stronie wolnelektury.pl.

Utwór opracowany został w ramach projektu Wolne Lektury przez fundację Wolne Lektury.

MAIRONIS

Tarp skausmų į garbę

Poema iš dabartinių laikų

Pratarmė

Išleisdamas į žmones savo mylimiausią kūdikį, kam gi jį pašvęsiu? Mūsų garbingoji diduomenė[1] jo nesuprastų; seniai išvariusi iš salionų[2] savo tėvynės liežuvį, moka jo tik tiek, kad su tarnais susišnekėtų; ant galo[3] neturi kada jo gerai ir išsimokinti[4], padėjusi nemaž laiko ant prancūziškos, vokiškos ir kitų kalbų. Gal nekurie ir pagirs teorijoje mano gerus norus, bet daugiaus iš jų reikalauti, rodos, būtų dar par anksti. Neskaitys mano poemos ir ūkininkai — vargdieniai; ne dėl jų rašiau; reikia dar jiems apšvietimo, kad galėtų ją suprasti. Visa mano viltis tai moksliškai apšviesta jaunuomenė; jinai supras mano norus, atras čia sau peną ir pažadinimą tolesniam darbui; mano idėjos nepasirodys jai nepasiekiamos ir negalimos; nepažindama nusiminimo, jinai stos drąsiai į karionę[5] su sunkiomis ir skaudžiomis mūsų aplinkybėmis, tarp skausmų-vargų atras kelią į garbę, jai priguli mūsų ateiga[6], dėl jos tai ir pašvęsiu savo pirmąją poemą. Bet jauni, par daug įsitikėję į savo galią, par daug taip jau reikalauja ir iš kitų; ir mano poema nevisai juos užganėdins[7]: jos rūbai pasirodys dar šiurkštūs ir stori, eisena gana sunki. Bet neužmirškite, broliai, jog einu keliu visai nauju ir neišmintu, jog lietuviškas liežuvis ypatingai poezijoje visai dar neišdirbtas, ir ant vieno sakinio reikia ne kartą rymoti ilgomis valandomis, iki išrandi atsakantį[8] išreiškimą savo mislies[9]. Sergėjaus[10], ir kiek galėdamas naujų ir mažai suprantamų žodžių, bet kad palengvinčiau skaitymą ir supratimą ir tiems, kurie mažai temoka lietuviškai, patalpinau ant galo trumpą paaiškinimą truputį sunkesnių žodžių.

Didžiausis keblumas lietuviškoje kalboje tai priegaida (akcent), kuri mainos be mažo kone kiekvienoje tarmėje (narzecze) ypatingai Žemaičiai pasidavė tame dalyke įtekmei[11] latviško liežuvio, atkeldami priegaidą nuo galūnės į pradžią žodžio. Moksliška priegaida turi būti viena, ir toji yra užnemuniečių lietuvių, kaip nutarė garsiausi mūsų kalbos tyrėjai: vyskup. Baranauskas, Schleicheris, Kuršaitis, kun. Jaunis ir kiti. Pagal tas tai priegaidas ir rašiau savo poemą, o kad palengvinčiau mano skaitytojams, kurie gal nemoka vartoti moksliškos priegaidos, sunkesniuose ir abejotinuose žodžiuose padėjau ant viršaus žymeles.

Poemos temą paėmiau iš dabartinių laikų, o nekurius dalykus gyvai iš man žinamų atsitikimų, parmainęs tiktai vardus ir pavardes. Ant galo negaliu nepasakyti ačiū Tai, kurios meilė prikėlė mane iš miego, iššadino aukštesnius jausmus ir davė įkvėpimą. Dėl Jos tai norėčiau nupinti garbės vainiką, kad jos vardas pasklystu kuo plačiausiai, kad ją

[1] *diduomenė* — labiausiai gerbiami, vyresni žmonės. [przypis edytorski]
[2] *salionas* (pranc.) — būrelis žmonių, nuolat susirenkančių privačiuose namuose ir svarstančių politikos, meno, literatūros klausimus. [przypis edytorski]
[3] *ant galo* (lenk.) — pagaliau. [przypis edytorski]
[4] *išsimokinti* — sen. išmokti. [przypis edytorski]
[5] *karionė* — karas. [przypis edytorski]
[6] *ateiga* — ateitis. [przypis edytorski]
[7] *užganėdinti* — patenkinti. [przypis edytorski]
[8] *atsakantis* (lenk.) — tinkamas. [przypis edytorski]
[9] *mislis* (sl.) — nuomonė, mintis. [przypis edytorski]
[10] *sergėtis* — saugotis. [przypis edytorski]
[11] *įtekmė* — įtaka. [przypis edytorski]

pažintų ir pamylėtų broliai taip karštai ir širdingai, kaip pamylėjau aš, ir išsipildytų anie žodžiai:

„Pasklydo giesmė po tą šalį toli,
Kur mėlynas Nemunas bėga;
Pamėgo tave, pamylėjo visi:
Ir rūmai, ir pilka sermėga."

O ta mario numylėtoji tai Lietuva-tėvyne!

23 d. balandžio 1893 m.

Įžanga

Kur šiandieną Jinai?...
Vien kapus tematai;
Ir liūdna ir skaudžia krūtinę!...
Lyg po audrų didžių,
Kad ant marių plačių
Užmiega vilnis paskutinė.

Kur garsi ta šalis?...
Klausos, ieško ausis
Ir žadą atrasti norėtų!...
Bet jau amžiai penki,
Ir vis nekelias ji
Po tiek sopulių[12] iškentėtų!

Gedimino laikus
Vaidelotas[13] garsus
Prikeltų: bet kur vaideliotas?
Graudūs kanklių balsai
Jau nutilo visai,
Jų raktas guronais[14] užklotas!. ..

O vienog Lietuva
Juk atbus tik kada,
Nes kryžius gyvatą[15] žadėjo;
Kanklių balsą išgirs,
Miegąs kraujas užvirs,
Juk laukia tyla vien tik vėjo.

Štai jau kaukia šiaurys[16],
Jis miegus nuvarys;
Atbusi, brangioji tėvyne!
Jau kilsnoji sparnus,
O šitai tau sūnūs
Ir giesmes devynias nupynė.

[12]*sopulys* — skaudėjimas, skausmas. [przypis edytorski]
[13]*vaidelotas* — senovės lietuvių ir prūsų pagonių vyresnysis žinys. [przypis edytorski]
[14]*guronas* - kalva, kęsa, kupstas. [przypis edytorski]
[15]*gyvata* — gyvybė, buvimas. [przypis edytorski]
[16]*šiaurys* — šiaurės vėjas. [przypis edytorski]

Pirmoji giesmė

Kame kūdikystės gražiausi sapnai?
Kur siekiai jaunųjų dienų?...
Išnyko kaip žaibas, užšvitęs aukštai,
Kaip dūmas tarp vėjo sparnų.

Kame mano kelias? Jau žengti toliaus
Kaip kūdikis silpnas bijau;
Kaskartą aplinkui tamsiaus ir baisiaus,
Ir, rodos, vilties nėra jau!

Kame mano galia? Dar taip neseniai
Iš žemės tinklų aš juokiausi,
Užžibo meilingi akies spinduliai
Ir įsmeigė skausmą giliausią!

Kame mano aukštas, gražus pašaukimas,
Kurs metais kasdieną drūtėjo[17]?
Tik audros bloškimas, akies užmetimas...
Ir nėra, kas būti turėjo!...

Matuše brangiausia, kur tavo sapnai,
Kad lopšį supai par naktis?
Šiandieną dar mano kovos nematai,
Bet ryt tu užmerksi akis.

Kiek kartų tau kunigu būti žadėjau
Ir vien tik leidimo prašiau!
Ir ašaras tavo iš džiaugsmo regėjau,
Ir pats nusidžiugęs verkiau!

Kalbėjai tada apie Dievo tarnus;
Tau žodžiai tekėjo saldžiai,
Ir tankiai paskui jau par sapną matei
Jog kunigu — tavo sūnus.

Jaunyste brangiausia! Kame tu, jaunyste?
Kur jūs, mano siekiai, sapnai?
Kodėl taip anksti man pražydę nuvystė,
Kaip šalčio užgauti žiedai?

O, gėda šiandieną paties man savęs!
Galės besidžiaugti Juška:
Jis gyrės, jog Juozą iš kelio išves,
Aš veltui juokiausi tada.

Į pokylį tankiai mane pavadinęs
Vyliojo į būrį jaunimo;
Spindėjo ne vienos ten akys auksinės,
Bet jų nebijojau žeidimo.

Ne kartą, kad badavo vyno užgers,
Vadino mane sūnumi
Ir girdamas bruko[18] man kraitį dukters;
Ta raudo kaip rožė puiki.

[17] *drūtėti* — stiprėti. [przypis edytorski]
[18] *brukti* — kišti. [przypis edytorski]

Iš visko jūkiausi ir žemės duktė
Manęs nevyliojo tada;
Ne žemės aš troškau - iš aukšto žvaigždė
Man švietė par sapną kita!

Kame mano galia? Juk taip neseniai
Vilkiausi iš žemės tinklų;
Užžibo kitos man akies spinduliai. ..
Nebėra gražiausių sapnų!...

*

Bet ką? Ar aš nendrė, ką linksta nuo vėjo
Ir virsta, kur pučia šiaurys?
O ne. .. juk dar mano dvasia nedrebėjo,
Ir nieks jos silpnos nematys.

Kaip milžinas bėgsiu nuo mielo dangaus,
Kraujais nors aptektų širdis;
Ir nieks nežinos mano skausmų vidaus;
Ir jo neišduos man akis.

Vien gailu tik jos, ką lyg Aniols[19] šviesus
Užšvito man veidu aušros!
Užspausčiau skausmus aš giliausius visus,
Vien gailu, man gailu vis jos!

Iš žemės žmonių niekas jos nesupras:
Tai Aniols pasaulės kitos!
Kas jausmų gilybė! Mačiau jos kančias:
Tai kančios iš meilės tikros!

*

Jau buvo naktis: kaip žvaigždėta, graži!
Ir mėnuo par dangų ridėjo;
Užmigo ir paukščiai ir žmonės visi;
Nelinko medelis nuo vėjo.

Nemigo tik Juozas. Jaunos jo krūtinės
Tykiausia naktis neramino;
Neišdavė žodis kančios begalinės,
Bet draugas jau viską pažino.

Šventa ta draugystė, ką riša jaunus
Ir šelpia pirmas ju kariones,
Gražiausius išauklina ryto jausmus
Ir veda kartu jus į žmones.

Laurynas ir Juozas — širdingi draugai:
Mokslavietė jus supažino;
Tas pats buvo siekis, tie patys sapnai,
Tie patys keliai jus vadino[20].

[19]*Aniols* (lenk.) — angelas. [przypis edytorski]
[20]*vadinti* — čia: kviesti. [przypis edytorski]

Kad vasaros naktys malonios, žvaigždėtos
Ramino ir migdė visus;
Nemigo jo dūmos[21], Dangaus numylėtos,
Jiem Nemuno lankant krantus.

Pabėgę nuo savo draugų, idealo
Ieškojo ne žemiško veido;
Jiems rodės: dėl žemės krūtinę atšalo,
Ir linksmą jaunimą apleido.

Ir mėnuo, ir žvaigždės, ir upės vilnis
Į kitą jus šalį vadino;
Apsakė jiems Dievą tyla ir naktis
Ir jam pasišvęsti augino.

Laurynas — laimingas, metus jau antrus
Sau klierišką rūbą dėvėjo;
Ir Juozas, gimnazijos baigdams vargus,
Jį sekti šį metą žadėjo.

Šventėms važiavo Lauryno šalis
Dabar pirmą kartą pažinti
Ir mąstė tenai išsišnekti užvis,
Kaip reiks naują kelią mėginti.

*

Lakiok nelakiojęs, paukšteli gražus!
Kur tūpsi, ar pats bežinai?
Prieš vėją, margus kad išskleisi sparnus,
Ar lėksi, kur nori patsai?

Vienog nebijok! Dievas rūpins tave,
Be Jo tavo plunksna nekris:
Iš aukšto Jis žiūri Apvaizda budria,
Ar bus tau diena ar naktis.

Kad vėjas sušvilps, gal tau lizdą sugriaus
Plačiai po miškus išnešios;
Paleisi tada graudų balsą skardžiaus,
Nutupės aukštai ant šakos.

Ir žmones gėrėsis iš tavo stemplės,
Linksmesniai[22] ant darbo pakils.
Ir tavo garbė par girias nuskambės,
Ir vėjų kaukimai nutils.

Antroji giesmė

Pavasario dienos išaušo, prašvito;
Pabudo gražus prigimimas,
Ir prašė nuo Viešpaties apdaro kito
Ir laukus ir girias užimąs.

[21] *dūma* (brus.) — mintis. [przypis edytorski]
[22] *linksmesniai* — dab. Linksmiau. [przypis edytorski]

Numetus ledus nusidžiugus Venta
Banguoja, bučiuoja krantus;
Ją sveikina paukščių linksminga byla
Ir arti išėjęs žmogus.

Velykos, velykos! Kas jūsų nelaukė,
Kaip kūdikis margo kiaušinio?
Rods, šįmet jų laikas toli nusitraukė:
Gal rūbo neteko žieminio.

Bet štai ir sulaukėm! Giesmė velykinė
Išbėgo į dangų aukštai!
Užkaito iš džiaugsmo atšalus krūtinė,
Ir laimės ilgėjos sapnai!

Prasijuokė saulė skaisčiais spinduliais;
Palangiais vaikai prieš ją šildos;
Jau puošiasi miškas drabužiais žaliais,
Ir žiedas ant kalno jau gvildos.

*

Pradžiugo ir Goštautas, savo sūnaus
Sulaukęs ant švenčių gražių;
Pagrįžo iš Vilniaus nuo mokslo sunkaus,
Namų pasiilgęs brangių.

Ir buvo ko laukti: Motiejus ne tas
Ką pirmą, kad buvo suklydęs:
Kaip vyras apleido draugystes piktas,
Ju visą paikumą išvydęs.

Iš tėvo jau turtų dabar nesididžiuoja,
Nestatos prieš savo draugus;
Karštai pamylėjęs tėvynę darbuojas,
Visus jai pašventęs jausmus.

Suprato, jog mokslas — didžiausia galybė:
Išblaško tamsybes nakties;
Suprato, jog žmogų tik puošia dorybė,
O ta jog be Dievo nešvies.

Lauryną pažino štai metai treti
Ir pametė vėjų kelius;
Jaunųjų draugyste! Tu viską gali,
Kad laimina Dievas žingsnius.

Motiejus, Laurynas — šiandieną draugai,
Ir vienas iš kito sau girias;
Kartu idealai jų lekia aukštai,
Nors gražūs keliai jų ir skirias.

Motiejaus ir doro Lauryno draugystę
Už laimę sau skaito tėvai
Ir džiaugias, jog puošia jų gražią jaunystę
aukštų idealų sapnai.

Kad vakar Motiejų aplankė Laurynas,
Kiek buvo ten džiaugsmo, kalbų!
Tiek nešneka audros užgautas pušynas
Kad dreba šimtai jo šakų!

Bet kas tas antrasis vaikinas švelnus
Tasai su Laurynu viešėjęs?
Vargiai jis išrodo, jog kunigu bus,
Nors sako juo būti žadėjęs.

Nors šneka mažai, bet jaunoji krūtinė
Gal paslaptį sergi ne vieną.
„Mačiau, jog ir mano gražioji Marinė
Tą šaltą įkaitino plieną“.

*

„Tetušis įtikės iš manęs visados,
Bet Juozą jau kam apkalbėti?
Juk mūsų namų jis iš tolo bijos,
Kad gaus nuo kieno tai girdėti”.

*

„Šitai apginėja vaikino gražaus!
Tikrai jam ne kunigu būti;
Juk gailu jo veido ir ūgio dailaus,
Graudžioms gal Marinėms pražūti.

Girdėjau, ir mokslas jam sekas gerai,
Ant knygos galva — pramušta;
Tik gailu: beturčiai esą jo tėvai,
Mylėtis — kliūtis nemaža”.

*

Ant to neatsakė jau nieko Marinė,
Tik gailu jai buvo, jog žmonės
Beturčio vaikino verčios nepažinę
Jau apkalba taip be malonės[23].

Nemaž apie Juozą ji buvo girdėjus:
Iš jo taip Laurynas didžiavos;
Ir nors jo nei karto nebuvo regėjus,
Vienog paslapčia jai sapnavos.

Lyg milžinu kokiu jai rodės tada,
Kurs viską ant žemės pamynęs,
Neieško savęs širdimi alkana,
Tik gero[24] Bažnyčios, tėvynės.

Ir ko nepajudina pasišventimas,
Kad teka iš gryno šaltinio!

[23] *be malonės* - negailestingai. [przypis edytorski]
[24] [przypis edytorski]

Širdžių tai valdovas — savęs užmiršimas,
Nors švies iš po rūbo milinio.

Marinė mylėjo tėvynę karštai;
Tėvų jai sapnavos didybė;
Jai rodos, jog vėlei sugrįš tie laikai,
Kad lenkai didžiavos liuosybę[25].

Todėl ir nemąstė ji kelio kliudyti
Užmanymams Juozo aukštiems,
Tik troško nors kartą tą vyrą matyti,
Kurs auga darbams pakiliems.

Pažino!... Ir kaip gi silpna ta širdis!
Kur užžadai tavo, Marine?
Neklauso jau proto: nauja kibirkštis
Jai degina jauną krūtinę.

Gražus plaštakėlis, kad šviesą išvys,
Taip leka nakčia ant liepsnos;
Žmogus jį nuvaro; jis vėlei sugrįš...
Štai dega... ir jau nelekios.

„Bet ar gi tik kunigu Juozas tegali
Darbuotis dėl žemės tėvų?
Kodėl negalėčiau kartu savo dalį
Pridėti prie jo veikalų?

Jisai teip jausmingas, o žmonės — šalti.
Ledais jam užšaldys krūtinę!
Atvės idealai karščiausi visi,
Žmonių melagystę pažinę!

Jo alpstančią širdį aš žadint mokėčiau,
Nupulti neduočiau tada,
Kaip Aniolas-sargas karštai jį mylėčiau,
Dėl jo pasišventus visa.

Ir vienas ant kito saldžiai pasirėmę,
Nešaldomi žemės šalčių,
Iš meilės šaltinio sau galią pasėmę,
Taip žengtumėm darbo keliu!..."

*

„Ir ko nuliūdai tu taip, mano Marine? —
Atsiliepė tėvas saldžiai —
Kur išlėkė tavo mislis paskutinė,
Kad taip atsidusai giliai?

Jau vakaras leidžias. Prie kvartapijono[26],
Išreišk savo jausmų gilybę!
Kad balso klausaus tavo jauno ir plono,
Man žiba dangaus nekaltybė.

[25] *liuosybė* — laisvė. [przypis edytorski]
[26] *kvartapijonas* — fortepijonas. [przypis edytorski]

Nabašninkė tavo matutė brangioji
Plačiai buvo giesme garsi;
Jos ūgį ir veidą šiandieną nešioji
Ir balsą tą patį turi.

Viena ji mokėjo raminti mane,
Kad kvartapijoną užgavo,
Kad dangišką giesmę, nekaltą gražią
Man kietą krūtinę lingavo".

*

Marinė tylėjo. Nors tėvo valia
Jai buvo šventa visados,
Bet kaip gi giedoti, kad spaudžia kančia,
Kad skausmas vien ieško tylos!

Ant galo užsėdo prie kvartapijono,
Užgavus skardžiai jo balsus;
Ant veido jos balto, ant skruosto raudono
Lyg tarsi užšvito dangus!

Balsai, lyg pasemti iš Dievo aukštybių,
Kaip vilnys siūbavo ir pynės,
Ir liejo monūs nekalčiausių gražybių,
Ir veltu širdis nuo jų gynės.

Bet balso Marinės nekalto ir plono
Nebuvo girdėtis visai;
Skambėjo vis stygos ant kvartapijono,
Ir gaudė vien jų tik balsai.

*

„Kodėl «Souvenir»[27] tau taip didžiai patiko? —
Atsiliepe tėvas ant galo —
Jau Juozas gal tą atminimą paliko?
Ko veidas staigiai taip nubalo?

Mačiau, jog ir Juozas tą valčių[28] pamėgo.
Bet to neužmiršk niekados:
Tarp jo ir tavęs begalinės prabėgo,
Ir jį išvaryk iš galvos!"

*

Marinė, per muziką skausmą išliejus,
Tylėjo kalbos lyg pristygus;
Atsiliepe vienas tik brolis Motiejus,
Kurs gynė, jog žmonės — vis lygūs.

Bet Goštauts kalbėti mažai tenorėjo;
Jo būdas — valia geležinė;

[27] *Souvenir* — Valse Souvenir par F. Hermann. [przypis autorski]
[28] *valčius* — šokis, valsas. [przypis edytorski]

Vien proto tik balsą jisai tegirdėjo,
širdies maž teklausė krūtinė.

Jam gėda pamislyti[29]: jo tai vienturtės
Koksai ten užvaldė jausmus!...
Ir argi taip būtų jos protas apkurtęs
Pažeminti savo namus?

Ir baisią tą mislį ranka lyg nuvaręs
Ir tėvišką valdžią atminęs,
Nuėjo sau gulti „labanakt" taręs;
Valandrodis[30] mušė devynias.

Tuojau ir Motiejus Marinę apleido,
Ieškodams lyg miego saldaus,
Bet galima buvo pažinti iš veido
Karionę nemažą vidaus.

Jis seserį savo kaip brolis mylėjo,
Jį traukė ir Juozo draugystė,
Ir žmonės jog lygūs, iš knygų tikėjo,
Ir jogei daug gali jaunystė.

Bet Juozas... Marinė... O ne, to nebus
Tos upės subėgti negali!...
Pats Juozas, jam rodės, nebus taip drąsus,
Kad siektų ne sau lygią dalį.

Trečioji giesmė

Pakilo saulutė, rytais atgaivinta,
Ir braukia rasas nuo kasų!
O rasos ant medžių tai deimantais krinta,
Tai spindi žieduos žolynų!

Keli spinduliai jau ir langą užgavo,
Įspindę į stiklą jo sklidų;
Primerkę akis, įvairiai sužaibavo
Ir žiūri pradrįsę į vidų!

Bet Juozo Vilaičio ir Glinskio Lauryno
Dar akys užmerktos saldžiai;
Ar žadint juos, Glinskio matušė nebžino,
Nors keltis jau laikas seniai.

Jau sauvare[31] verda seniai arbata,
Ir laikas bažnyčion važiuoti;
Išaušo aukštai jau Pravadų diena[32];
Gana, rodos, būtų sapnuoti.

Bet Glinskienei gailu jų sapną baidyti:
Užmigo taip vakar vėlai;
Jau išnaktos buvo, o šviesą matyti
Dar galima buvo ilgai.

[29] *pamislyti (sl.)* — pagalvoti. [przypis edytorski]
[30] *valandrodis* — dab. laikrodis. [przypis edytorski]
[31] *sauvaras* — samovaras [przypis edytorski]
[32] *Pravadai* — pirmas sekmadienis po Velykų, Atvelykis. [przypis edytorski]

Ir ką jie kalbėjo? Suprasti sunku;
Retai juos ausis tegirdėjo;
Tik, rodos, Laurynas šnekėjo už du,
O Juozas tankiausiai tylėjo.

Ir vieną tik kartą, neklausant visai,
Lyg Glinskienei rodės, girdėjus,
Kaip Juozas pasakęs: „Gal stojos vis tai
Jau Dievui pačiam taip norėjus!

Man gailu tu siekių!... Aš pats nenorėčiau
Užmiršti gražaus pašaukimo!
Ak, Dieve! Kad širdį užspausti galėčiau!
Maldausiu ryto apšvietimo".

*

Štai Glinskis, įėjęs balsiai į seklyčią,
Sušuko: „Na, vyrai, gana!
Jau laikas į Užvenčio šliaužti bažnyčią;
Atauš ir karšta arbata".

Užgėdinti vyrai, pratrynę akis,
Iš lovų išvirto kuliais
Bet galvą sopėjo; matyt, jog naktis
Sapnais neramino saldžiais.

Atskaitę maldas į galinį susiėjo,
Pasveikinę stalo draugus;
Ten Vandzia ir Julka seniai jau krutėjo
Ir taisė arbatos stiklus.

*

„Na, vyrai — atsiliepė Glinskis — šiandieną
Miegojot už Kauno skolas;
Ten vakarot teko gal naktį ne vieną,
Kad vargino mokslas galvas".

„Kalbi nežinodamas — tarė pati —
Paklausk, kiek ir šiąnakt užsnudo!
Neduoda užmigti ne mokslai vieni:
Visur rūpesčiai žmogų žudo".

Čia pažvelgė Vanda ant Juozo slapčia,
Tasai lyg nubalęs tylėjo,
Ir tarsi viltis kaip žvaigždelė nakčia
Prie jos nedrąsiai prakalbėjo:

Kodėl gi tik kunigu Juozas paliktų[33]?
Juk mokslas, kaip šneka, daug gali:
Su mokslu paskui gal ir laimę sutiktų!. ..
Ir mūsų atmintų gal šalį.

[33]*paliktų* — čia: liktų. [przypis edytorski]

*

„Kokie rūpesčiai ant jaunųjų pečių? —
Atsiliepė Glinskis storai —
Jau kelią aprinko. O ne. .. tai kelių
Ant žemės plačios nemažai!"

„Ir mano Laurynas juk liuosas[34] ligšiolei;
Gal eiti, kur traukia širdis;
Su mokslu išėjo į žmones jo broliai;
Kodėl negalėtų ir jis?"

Laurynas nusijuokė lūpų kraštais,
Bet Juozas tylėjo kaip žemė
Ir troško vien lėkti ten paukščio sparnais,
Kur skausmas sau paguodą semia.

*

Nuo ryto bildėjo ir rūko keliai.
Kas gyvas, bažnyčion skubėjo;
Ir Glinskių sarti[35] užkinkyti arkliai
Po langu žemę kapinėjo.

Ant galo nušvito vežėjui akis:
Bajorai apsėdo ratus,
Ir riebūs sartokai[36], suglaudę ausis,
Pasineše lėkt par laukus.

*

Bažnyčia seniai jau žmonių primušta,
O vis ten dar traukia būriai;
Ką tik prasidėjo Mišių vativa;
Vargonai duodavo graudžiai.

Vilaitis sau vietos aukštos neieškojo;
Jam užkampio buvo gana,
Ir ten, nors prieš žmones akis neraudojo,
Bet buvo malda jo karšta.

Taip meldės ilgai ir kančia begalinė
Jam tirpo lengvai pamažu;
Taip vaškas kvepėdamas gydo krūtinę,
Užgautas ugnies karštumu.

Ir rodės dabar, jog jį Dievas vadino
Kaip sūnų į savo namus,
Kaip Tėvas jo pažeistą širdį gaivino,
Ir traukė kaip aukštas Dangus.

*

[34]*liuosas* — laisvas. [przypis edytorski]
[35]*sartas* — raudas, šviesiai bėras. [przypis edytorski]
[36]*sartokas* — šviesiai bėras arklys. [przypis edytorski]

Pasibaigė Mišios ir po valandos
Vargonai vėl partraukė tylą;
Išėjo klebonas skubiai ant Sumos[37]
Ir šventino žmones krapyla[38].

Žegnojos visi ir ant kelių sukrito,
Tad Juozas pakėlė akis,
Ir štai priešais jį netikėtai užšvito
Juodųjų akių kibirkštis.

Kodėl gesini tuoj, Marine, akis,
Nuraudus ant veido gražaus?
Taip žvaigždės užgęsta ir slepias naktis
Kad rausta rytai ant dangaus.

Ką pajautė Juozas!... Bet kam jo kariones
Norėti pažinti kada?
Tik „pulkim ant kelių" kad užšaukė žmonės,
Jo skrido karščiausiai malda.

Maldos visagalę[39] tik tas tesupras,
Kurs slepia prieš žmones skausmus!
Ji gydo žaizdas, taiso žingsnių klaidas!
Ak, melskis! Tau galios pribus!

Žinojo jau Juozas galybę maldos:
Jos mokė matušė sena;
Vienog dar nesimeldė taip niekados,
Uzmiršęs, kur buvo tada.

*

Suma jau pasibaigė. Žmonės būriais
Laukan iš bažnyčios sau traukė.
Atsiminė Juozas, prižadints pečiais,
Jog Glinskiai seniai gal jo laukė.

Dar kartą parpuolęs žemai prieš altorių,
Apleido Aukščiausio namus;
O žmonės tuo tarpu, apstoję šventorių,
Apsakė savuosius vargus.

Vilaitis jau suktis į kairę ketino,
Kur buvo būriai retesni,
Bet Glinskutės jį mat iš tolo pažino
Ir šaukė meiliai akimi.

Ten laukė Laurynas, Motiejus, Marinė;
Aplenkti juos buvo sunku,
Ir Juozas, užšaldęs sau karštą krūtinę,
Paslinko prie jų pamažu.

Pasveikino juos, kaip mokino Juška,
Bet lūpų drebėjo kraštai;

[37] *Suma* — pagrindinės giedotinės mišios, laikomos ppr. šventadienio vidurdienį. [przypis edytorski]
[38] *krapyla* — šluotelė kam šlakstyti, šlakstyklė. [przypis edytorski]
[39] *visagalė* — visagalybė. [przypis edytorski]

Neaiški, par trumpa jo buvo kalba,
Ir žodžiai tekėjo šaltai.

*

„Par daug dievobaimingas tamsta esi —
Atsiliepė Vanda meiliai —
Tur būti meldimai nebuvo trumpi:
Mes laukiame tamstos seniai".

„Kas jausmų išreikšti žmonėms nebegali,
Vien Dievui tik skųstis galėjo, —
Atsakė jai Jūzas — o akys į šalį
Užklydo, kur taip nenorėjo".

„Mes laukėme tamstos — pratarius Marinė,
Nuo Juozo neleido akių —
Tetušis apsirgo, namai nusiminę!...
Gal tamstos n'aplenksite jų!"

*

Vilaitis, akis ant Lauryno pakėlęs,
Lyg prašė pagalbos greitos;
Ant galo atsakė: „Kad jau po nedėlės[40]...
Jau ryt mūsų Kaunas ieškos!

Jau šventės pasibaigė. Būtų meilu
Ligonį, namus aplankyti;
Bet Kaunas ieškos; mums į jungą skubu;
Valdžios negali neklausyti".

„Ir aš taip sakiau — pasisakė Laurynas —
Jau vaišių šiam kartui gana;
Ryto Paneriais mus pasveikins pušynas,
Kaune nusileis mums diena.

Jau laikas į jungą; ir taip dar paklaus,
Kame mes užtrukom ilgai;
Užmiršti save dėl aukštesnio Dangaus,
Taip liepia šventi reikalai!..."

*

„Pristojęs į jungą mokysis, žinai;
Ligonį vienog aplankyti
Taip pat, rodos, būtų šventi reikalai"—
Motiejus pradėjo sakyti.

Laurynas silpnėjo širdies gerumu:
Taip prašymai buvo širdingi;
Bet Juozą pajudinti buvo sunku,
Jam žodžiai užšalo jausmingi.

[40]*nedėlė (lenk.)* — sekmadienis. [przypis edytorski]

„Kada gi pons Juozas jau mus aplankys?”
Nuliūdus Marinė jo klausė;
Jo klausė!... Bet geso akių spindulys,
Kaip geso viltis paskučiausia!...

Suprato tai Juozas ir jauną krūtinę
Jam parvėrė skausmas kiaurai!
Bet kaip gi tą viltį pakelt paskutinę,
Kad jos nebemato patsai?

Ant galo atsiliepė: „Dievas tik žino,
Ar leis susitikti kada!
Ne sau lygius mus Jis ir čia suvadino!
Vargiai vėl suves Jo ranka!

Motiejus stebėjos: juk jo tai mislis!...
Jam tamsūs šešėliai pražuvo:
Štai Juozui Marinė — ne savo dalis!...
Ir jau lyg jo gailu jam buvo!...”

Bet Vandai ant dūšios[41] jau stojos lengviaus.
Viltis lyg drąsesniai prašneko;
Ji tarė: „Laikai mums užšvis maloniaus,
Nekaip ponas Juozas mums sako.

Par vasarą tamsta mus vėl aplankysi,
Mes lauksme kaip draugo brangaus!...”
Marinė pridūrė: „Lygius sau išvysi:
Ir mes gal paaugsme aukščiaus”.

*

„Na, gražios mergaitės, gana man vaikus
Iš kelio klaidint taip ilgai!” —
Iš tolo raitydamas savo ūsus,
Atsiliepė Glinskis drūtai.

„Jau žvengė arkliai: pasigedo namų,
Ir skundžias išalkęs skilvys[42];
Jau ragina laikas; sparnai vakarų
Dar lietų ant mūsų užvys”.

*

O kiek gi tai kartų kančia ir juokai
Sau pinas ant žemės plačios!
Kaip parskiria širdis juokai ir laukai!
Ir parskiria ant visados!...

*

Jau bėga sartokai ir prunkščia nasrais.
Kas kartą tamsesnis dangus;

[41] *dūšia* (sl.) — siela. [przypis edytorski]
[42] *skilvys* — pilvelis, skrandis. [przypis edytorski]

Perkūnas pirmaisiais šių metų žaibais
Dabina padangių sparnus,

Pakilo ir vėjas; lašai didesni
Užkrito keli ant galvos.
Upelei srauni nuo kalnų tekini
Į prieglobstį bėgo Ventos.

Pagrįžtant jiems buvo lyg ko neramu;
Pats Glinskis tankiausiai tylėjo;
Tik vienas Laurynas gėrėjos draugu,
Kad tas prieš žaibus nedrebėjo.

Bet kam gi lotyniškus tankiai žodžius,
Kalbėdamas Juozui, vartojo?
Ar girdamas draugą vien nervus stiprius,
Kad kas nesuprastų, bijojo?

Bet Juozas tylėjo; ant galo prašneko;
Lotyniškai sakė, trumpai:
Sunki ir baisi jam karionė pateko,
Jos galo nežino patsai!

Ne kartą lyg rodos, jog Dievas jį šaukia,
Vienog ar nutildys skausmus,
Ką plėšo krūtinę kaip žvėrys užkaukę?
Ir pats nebežino kas bus!...

Patsai nebežino, į kokią jau šalį
Išneš jį laiku vėsulai;
Tik žino, jog Dievui širdies nebegali
Pašvęsti šiandieną visai!...

*

Lietus vis tankesniai varvėjo lašais.
Pritrūko kalbos dėl visų.
Vieni tik sartokai teškeno purvais
Ir bėgo šarpiai ant namų.

Aptemęs dangus mėlynai vėl nušvis;
Po audrų laimės prigimimas.
Žmogaus tik kada ar išauš dar naktis?
Ar laimę atneš užtemimas?

Ketvirtoji giesme

Malonios ir puikios pakalnės Dubysos,
Išpintos vainikais margai!
Šalis atminimų, kur pajautos visos
Graudingos kaip girių balsai!

Banguoja Dubysa blaiviai vilnimis,
O beržas, nuleidęs šakas,
Kad aušta rytai ir išblykšta naktis,
Jai beria sidabro rasas!

Ne rasos tai graudžios, jam ašaros byra!
Bet skausmas be atbalsio bus!
Dubysa jau myli... bet tolimą vyrą:
Jai Nemunas amžiais branguos.

*

Lietuvės neieško, kaip vilnys Dubysos,
Sau meilės už girių, kalnų;
Bet širdį ir meilę atranda ne visos,
Nes bėga lietuviai nuo jų!

Kur Temzė, Laba, Niagara plačioji,
Ten skursta lietuviai keliais!
Kur Varšuvos miestas, Maksva tolimoji,
Ten žudo juos mokslais tamsiais!

Lietuvės, kur vilnys Dubysos banguoja,
Sau rūtomis pina kasas:
Kad pradalges[43] grebia, graudžiai uždainuoja,
Bet širdį jų kas besupras?

Ir eina tos dainos par Lietuvą mūsų,
Kaip Nemuno aukso vilnis!
Joms atliepia balsas nuo Kuršo ir Prūsų!
Tų klausos nutilus naktis!

Kaip rausta jurginai, ir rūtos žaliuoja,
Ir pina Dubysos krantus,
Taip žydžia[44] lietuvės, bet liūdnai dainuoja,
Kad atmena brolių vargus!

Bet kas išnašiai[45] Vilaitučei prilygtų?
Kaip saulės — akių spinduliai!
Ar kam taip ir širdis pravirgdint pavyktų,
Kaip jai, kad užgieda graudžiai?

Štai pradalges grebia, į kupečius deda,
Dainuoja mergaičių pulkai;
Tarp jų Vilaitučė pirmobalsį veda,
Ir skamba nuo giesmių laukai.

*

Trys sesutes grebia šieną,
Tiek negrebia, kiek dūmoja[46];
Turi brolį tą tik vieną,
Ir tas vienas joms išjoja.

Ir išjoja į tą šalį,
Kur tetušis dar nebuvo:

[43] *pradalgė* — dalgiu ar mašina vienu kartu pjaunamas ievos ar javų ruožas. [przypis edytorski]
[44] *žydžia* — sen. Žydi. [przypis edytorski]
[45] *išnašiai* — aiškiai matant. [przypis edytorski]
[46] *dūmoti* (brus.) — galvoti, mąstyti. [przypis edytorski]

Užmatyti jos nebgali,
Daug jaunųjų ten pražuvo.

Oi, gegute, tu raiboji,
Kam tau balsas teip verksningas?
Ar iš skausmo taip vaitoji?
Ar kaip mūsų taip širdingas?

Broli mūsų, tu jaunasis!
Kas do dovanas paliksi?
Svetims kraštas tolimasis!
Ar ten laimę sau patiksi?
Ar ten laimę sau patiksiu,
Ar pražūsiu, ar nuskęsiu,
Bet vis dovanas paliksiu.
Dėl visų trijų pašvęsiu!
Dėl vyriausios aukso žiedą,
Tai štai rūtų vainikėlį,
Dėl trečios, ką liūdnai gieda,
Gilų ašarų upelį!

*

Dar skamba balsai, bet mergaitės nutilo;
Vien skubina ritinti šieną.
Kodėl? Juk juoda debesis neužkilo,
Ką giedrą užtemdytų dieną.

*

„Kodėl Vilaitučė taip liūdnai vadžioja[47]? —
Užklausė atėjus Juškytė —
Ar gailu, jog saulė įspindus giedroja[48],
Jog džiūsta žvangučiai[49] pavytę?

*

Kas volungei liepia verksmingai kukuoti
Ar beržui nuleisti rankas?
Ką jaučia širdis, negali nė dainuoti,
O jausmų kas pradžią suras?

*

Laimingas, kas gali išreikšti skausmus!
Jie tirpsta tada kaip ledai!
Jam galima verkti, o ašaros bus,
Kaip balsimo[50] gydą[51] lašai!

[47] *vadžioti* — griežti melodijas. [przypis edytorski]
[48] *giedroti* — būti giedram. [przypis edytorski]
[49] *žvangutis* — mažas skambalėlis, gėlė. [przypis edytorski]
[50] *balsimas* — balzamas. [przypis edytorski]
[51] *gydą* — trump. gydantys. [przypis edytorski]

O brolis ar dar nepagrįžo namo?
Visai mus užmiršo jisai;
Man broliai parvyko ir ilgiasi jo;
Jo laukiam visi taip karštai!

Mums broliai nepuikią vėl parvežė žinią:
Reta jiems laiminga kliasa[52];
Toli jiems nuo Juozo: garbė pirmutinė
Tam tenka visur visada.

Šį metą gimnaziją baigti turėjo;
Ir kaip gi toliaus apsivers?
Jau rasit sutoną nešioti pradėjo?
Kiek džiaugsmo dėl tėvo, sesers!...”

*

Čia partraukė kalbą Jadvyga šaltai,
Žiūrėjo į šalį toli:
„Ir kas įstabu, jog šiandieną jinai
Išrodė lyg ko nedrąsi!

Dar pernai ji su Vilaituče kalbėjo
Iš aukšto[53], nors ir atvirai,
Ir Juozą užgaut už akies dar mokėjo:
Ne kunigu busiąs jisai! —

Dabar nedrąsi, įstabi iš kalbos:
Jos klausimai tarsi be žado”.
Ilgai Vilaitučė į klausimus jos
Atsakimo jokio nerado.

*

Kas širdį suprastų ant žemės kada?
Ji mainos, kaip oras nuo vėjo!
Bet eina prieš vėją, ne taip kaip banga;
Ji audros takus numylėjo!

Širdis be karionės nemoka mylėti:
Jai kliūtys — druska ant ugnies!
Kad lengva mylėti, nereikia kentėti,
Ten rankos jinai neišties!

*

Jadvyga ir Juozas užaugo kartu;
Vaikiną Juška pamylėjo:
Jo neštas tai buvo sūnus po krikštu;
Jam pradžią ir mokslo jis dėjo.

Kad jaunas pavasaris pynė žiedais
Kirkšnovės[54] pakalnes žalias,

[52]*kliasa* (lenk.) — klasė. [przypis edytorski]
[53]*iš aukšto* —išdidžiai. [przypis edytorski]
[54]*Kirkšnovė* — upė Raseinių rajone. [przypis edytorski]

Vaikai kartu puošės vainikais rausvais
Ir dainas ryliavo[55] skardžias.

Paskui pargabeno Juška iš Rygos
Seniuką mokinti vaikus;
Nebuvo vilties iš sūnų jam didžios,
Bet Juozas išrodė mokslus.

Ant galo prikalbintas senis Vilaitis
Į mokslą Juozelį išleido,
Tikėjos, jog kunigu bus jo sūnaitis,
Nes auklė taip skaitė iš veido.

Ir laikas, ir metai verpetais greitais,
Kaip vilnys Dubysos, ridėjo.
Jadvyga išaugo; dabinos[56] šilkais.
Vilaičiui tik mokslas rūpėjo.

Jadvyga pradėjo suprasti laiku,
Jog ji tai bajoro duktė;
Ir tarpas tarp Juozo ir jo pamažu
Jau skverbės, lyg kad kirmėlė.

Vilaitis į šeštąją kliasą įstojo,
Į kunigus eiti tikėjos;
Matušė iš džiaugsmo nemigo, raudojo;
Pats Juozas sutono ilgėjos.

Bet senis Juška jau suprato tada,
Jog Juozas daug žada vilties;
Kalbėjo tėvams, jog sūnaus jo galva,
Jei mokslas bus, vyskupu švies.

Bet Juozo paprašęs į būrį jaunimo,
Kitų jį dalykų mokino;
Nekart pasilinksminęs, iš užmiršimo
Jį savo jau žentu vadino.

Tada tai Jadvyga ir raudo, ir balo,
Į Juozą pažvelgt nenorėjo,
Kas kartą dėl jo apsėjimuose šalo
Ir lyg neapkęsti pradėjo.

*

Kas širdį suprastų ant žemės kada?
Ji mainos, kaip oras nuo vėjo;
Bet eina prieš vėją, ne taip kaip banga:
Ji audras žaibus numylėjo.

Širdis be karionės nemoka mylėti:
Jai kliūtys — druska ant ugnies;
Kur lengva mylėti, nereikia kentėti,
Ten rankos jinai neišties.

[55] *ryliuoti* — linksmai dainuoti. [przypis edytorski]
[56] *dabintis* — puoštis. [przypis edytorski]

Dabar, kad jau taip neužilgai pastoti
Į kunigus Juozas turėjo,
Jadvyga pradėjo lyg ko pribijoti,
Lyg draugo ilgėtis pradėjo.

Dabar įstabi, nedrąsi iš kalbos;
Jos klausimai tarsi be žado.
Ilgai Vilaitučė į klausimus jos
Atsakymo jokio nerado.

Ant galo atsakė: „Mus Juozas apleis!
Vargiai jį matysme kada!
Nenori mat eiti jis Dievo keliais,
Nes traukia jį duona kita.

Tetušis nenori su juo susitikti,
Išvaro iš savo namų;
Matušė iš skausmo negali užmigti
Ir meldžia šaltu sau kapu!

Žinau, jogei brolis suklydo skaudžiai,
O visgi jo gailu slapčia!
Matytis, jog spaudžia ir jį sopuliai,
Nors verkti nemoka akia".

*

Ir skausmas, ir džiaugsmas greta čia ant žemės.
Iš ašarų trečias naudos!...
Kad debesys bėga, dangus kad aptemęs;
Žolelė sau laukia rasos...

Vienog ąžuolai iš po audros žaliuos,
Dangus mėlynasis nušvis,
Žolelė per kaitrą nuvytus pajuos,
Rasos nesulaukus pakris!

Kas skausmų be miego naktims nepažino,
Kas nesliepė ašarų savo,
Kas savo širdies sopuliais nemarino,
Tas amžių sapnuot tesapnavo!

Tas laimę pasiekti gal ranką išties,
Kaip vaikas drebėdams, bailiai;
Nevertas! Jis rakto neras prie širdies,
Bet jo neužmuš sopuliai!

Ant žemės plačios neišlepę vaikai!
Jiems kaulų gana pamestų!
Laimingi! Dėl laimės jiems reikia mažai!
Nežino jie norų plačiu!

Ir tų sutvėrimu užgaut negali!
Už ką? Ar kad raitos žemai?
Jie taip mažutėliai! Menki ir silpni!
Jų reikia gailėtis tiktai!...

*

Nespėsi ar skausmas, ar džiaugsmas tada
Lingavo Jadvygai krūtinę,
Kad grįžo namo, tarsi stirna lengva,
Nevyliamą gavusi žinią.

Bet kam gi ir paslaptis spėti visų!
Gal būtų gyventi skaudu!
Mes taip jau pripratę prie žodžių aklų,
Jog juos atidengti baisu!

Ak, slėpkite, žmonės, geresniai jausmus!
Iš lauko apkaišę žiedais!
Ne taip gal sunkus pagyvenimas bus,
Saldžiais apsidengęs melais!

*

Šuneliai margi jau i tolo pažinę
Jadvygą, ją bėgo sutikti;
Bet lojo ir grįžo, namus atsiminę;
Vienus lyg bijojo palikti.

Suprato Jadvyga, jog svečias yra,
Ir rasit Valavyčė Jonas?
Jis lankos ne kartą... Meilus visada...
Turtingas ir jaunas dar ponas.

Skubiai pasislėpus į kambarį savo,
Į dzelkorių skendo visa;
Nušvito linksma: mat tasai nemelavo:
Žydėjo kaip rožė pilna!

Dar kartą į stiklą pažvelgus trumpai,
Pasveikinti svečią skubėjo;
Bet liūdną vien Juozą ten rado tiktai,
Kuriam ką ten tėvas kalbėjo.

„O ne, pinigų aš priimt negaliu!
Atsiliepė Juozas ant galo;
Gal bus ir sunku eit be kąsnio keliu...”
Nutilo: širdis jam apsalo[57]!...

Penktoji giesmė

Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės!
Jos tveria per amžius ilgus!
Bet neina kaip saulė šviesiai be karionės:
Tai audra, ką mėto žaibus!...

Kad audra palėks, nusiblavęs dangus
Užšvis prigimimui linksmesnis;
Jauni gaivalai iš miegų[58] atsibus;
Jų kraujas bus vaisėms laimesnis.

[57] *apsalti* — pasidaryti saldžiam. [przypis edytorski]
[58] *gaivalas* — gyva būtybė, pada ras. [przypis edytorski]

Karadzič[59], Dobrovski, Šofarike[60], Deake![61]
Vardai jūsų amžiais skambės!
Ir sūnūs sūnums jūsų darbą apsakę,
Didžiuosis iš jūsų garbės!...

Nušvito iš džiaugsmo Dunojaus vilnis,
Kvepuoja Moldavos[62] krūtinę!
Išaušo rytai; atidarė akis
Vaikai, didžiavyrius atminę!

Gražu, kad pavasaris pina žiedais
Atbundantį jau prigimimą!
Gražiaus, kad aušra apsikaišius rytais
Apreiškia tautoms atgimimą!

Laimėkite, jaunos pakylančios šalys,
Kur bėga Moldava, Dunojus!
Tegul jums žygiuoti padės Visagalis,
Į naują jums kelią įstojus!

Nors spėkos[63] gal silpnos, bet stipri dvasia;
Drąsiai už tėvynę į kovą!
Kas eina su meile, su širdžia didžia,
Tam Dievas bus pats už vadovą!...

Po Lietuvą miega. Tamsioji naktis
Ją pančiais suvystė skaudžiais!
Saulėtekis juodas kada ar nušvis?
Ar jai praregėti dar leis?

Ir Nemunas eina nuliūdęs, tamsus!
Ne jam pančių partraukti storį!
Tik kartais, atminęs didvyrių laikus,
Pečiais šalį žadinti nori!

Po Lietuvą miega. Jos sūnūs jauni
Ne savo jau rūbą dėvėja[64];
Kalba nesuprantama, būdai kiti;
Kitaip žiemą gieda audėja[65].

Ilgai taip Vilaitis dūmojo giliai;
Pro jį bėgo Vysla auksinė;
Jau leidžiasi saulė; užges spinduliai!
Užges ir mislis paskutinė...

Bet argi užges? Ar gi Dievas ant vėjo[66]
Jam įkvėpė meilę tėvynės?
Ar veltu didvyrių kapai jam kalbėjo,
Ir žadino balsas pušynės?

---

[59]*Karadzič* — Stephanovič Karadzič (orig.) — garsus serbų poetas. [przypis autorski]
[60]*Dobrovski, Šofarike* — Dobrovskis ir Šofarikas, garsūs slavų ir ypatingai čekų praeigos tyrėjai. [przypis autorski]
[61]*Deake* — Pranciškas Deakas, garbingiausias kariautojas už vengrų liuosybę. [przypis autorski]
[62]*Moldava* — Moldova, upė Rumunijoje. [przypis edytorski]
[63]*spėkos* — jego. [przypis edytorski]
[64]*dėvėja* — dab. dėvi (nuo dėvėti). [przypis edytorski]
[65]*audėja* — kas audžia, audimo darbininkė. [przypis edytorski]
[66]*ant vėjo* — čia: veltui. [przypis edytorski]

Kad šiandien girdėjo iš mokslo aukštybės,
Kaip slavai iš miego pakilo,
Jam ašaros veržės iš skausmo didybės
Širdis tarsi skiltį jam skilo!

Tėvyne, tėvyne! Pakilsi kada?
Kas tavo prižadins krūtinę?
Ar tavo garbė ir didi praeiga
Užmirs kaip mislis paskutinė?

O ne, neužmirš! Tau Vilaitis išaugs!
Jo žingsnius palaimins Aukščiausias!
Jo didžios idėjos lietuvį patrauks!
Pražys atgimimas gražiausias!...

Vilaitis dūmojo. Dabar tik pažino,
Kame jo tėvynė tikra!
Jis meilę tėvynės su metais augino,
Bet meilė jo buvo kita!

Jį traukė tada garsūs Piastų[67] darbai
Ir lenkų senovės didybė;
Boleslovo[68] Dniepre sapnavos stulpai
Ir Lenkijos seimų liuosybė!

Ir gėda pamislyti: savo liežuvio[69]
Seniai jau vartot nevartoja!
Ir tarsi ant juoko tik vardą lietuvio
Ligšiolei nešiot nenustoja!...

Tada tai jo mislys nuskrido toli
Į žiemius, kur augo, kentėjo!
Ten jausmai širdies jo atbudo pirmi!
Ten vis, ką dabar jis mylėjo!

Ką veikia dabar ten jaunystės draugai,
Laurynas, Motiejus, kiti?
Jie myli tėvynę, bet argi tikrai?
Ar nuomonė jų vis klaidi?

Kaip bėga tas laikas! Štai metai užėjo
Treti kaip nematė tėvynės!...
Ką veikia Juška? Ar Jadvyga mylėjo?
Kaip siaudžia naminės pušynės?

O kiek atminimu, paveikslu tada
Jam veržės žiedais iškaišyti!
Visi jie toli! Tik Marinė viena
Taip arti, jog gal ją matyti.

Ir kaip atsimainė! Kur veido linksmumas?
Pats tėvas pasergėti teikės:
Mat konservatorijos mokslo sunkumas
Jos silpną sveikatą įveikęs.

---

[67] *Piastai* (lenk. Piastowie) — pirmoji istorinė lenkų karališkoji dinastija. [przypis edytorski]
[68] *Boleslovas* — kalba apie Boleslovą Narsųjį, pirmąjį karūnuotą Lenkijos karalių. [przypis edytorski]
[69] *savo liežuvio* — savo gimtosios kalbos. [przypis edytorski]

Tegul sau ir mokslas! Vienog jau gana
Kentėti abiem be vilties!
Ją vis gi juk laikas išgydys kada,
Bet Juozui jau ji nebešvies!

Šitai bus jau metai, kaip jos neregėjo!
Jos bijo kaip vaikas bailus!
Šiandieną dar kartą matyt ją norėjo,
Bet ne! Jau ir to nebebus!

Kad taip jo tėvynė suspausta vargais,
Kad verkia netekus sūnų,
Ar jam dar kaišytis linksmybės žiedais?
Ar trokšti dar meilės sapnų?

Gana, jau gana! Juk tik jis ne vagis,
Kas plėštų, ko žmonės pavydžia!
Tegul dėl kitų šviečia meilės viltis!
Tegul tarp linksmybių sau žydžia!

Jam laikas į darbą: pakelti kapus,
Kur miega tėvų paslaptis!
Kad amžių didvyriai iš miego pabus,
Gal veidas ir jam dar nušvis!

*

Ir jausmas koks naujas į jauną krūtinę
Nuodais pamažu lyg tekėjo;
Tai jausmas baisus! Neapkęsti Marinę
Jam rodės - dabar jis pradėjo.

Dabar nebijotų ją rodos sutikti;
Pažvelgtų stačiai į akis;
Galėtų ją verkiančią vieną palikti...
Uzmirš, kad mylėjo taip jis!...

*

Dar pažvelgė kartą, kur Goštauto rūmai
Netoli nuo Vyslos stovėjo,
Ir mato... Ak, mato, jog tamsūs jau dūmai
Jų rūmą apdengti pradėjo!...

Ugnis!... ir prie gaisro... kaip smertis[70] suriko!
Kas Goštauto skausmą regėtų!
Ant aukšto vienturtė duktė jo paliko!
Ir kas ją išgelbėt galėtų?

Liežuviai ugnies jau apraitė namus!
Jau stogas nuvirto nuo galo!...
Ir apėmė baimė ir skausmas visus!
Ir gyslose kraujas užšalo!

[70]*smertis* (brus.) — mirtis. [przypis edytorski]

„Lipynę!" suriko ne savo balsu
Vilaitis išblyškęs, baisus;
Kaip velnias par dūmus nušvito žaibu
Ir skendo į dūmų tvanus!...

Ir buvo tyli iškilminga, gili!
Vilaitis tarp gaisro pražuvo;
Tik žodžiai neaiškūs girdėtis keli...
Suprast jų negalima buvo!

*

„O kam tu pavydi Dangaus dėl manęs?
Kam mirti neduodi Marinei?

*

Gyvent jei nenori pati dėl savęs
Gyvenk dar Bažnyčiai, tėvynei!"

*

Pagriebęs į glėbį par liepsną išvirto,
Ant žemės žaibu nusileido;
Marinė apslabo; ją karštis pakirto,
Bet džiaugsmas spindėjo ant veido.

Išbalęs kaip stabas jos tėvas stovėjo;
Jam užmirė lūpų balsai;
Kad Juozą paskui apkabinti norėjo,
Jau jo ten nebuvo visai!...

Šeštoji giesmė

Jau baigiasi ment raibos gegužės,
O ta po girias tebkukuoja;
Bet štai, kad lakštingala šūkaut pradės,
Raiboji užkimus dejuoja.

Dejuok, nedejuok!... Prigimimas gražus
Puikiais apsikaišė žiedais;
Girias ir laukus nusidžiugęs žmogus
Linksmybes pripildė balsais;

Ir kaip nesilinksminti? Saulė šviesiai
Ir juokiasi Ir malonuoja;
Laumės varsomis patraukti spinduliai
Krūtinę meilingai bučiuoja.

Pradžiugo ir Vyslos melsvoji vilnis,
Sulaukus svečių taip brangių:
Kad laivai po upę kaip gulbės pasklis,
Kiek giesmių, juokų malonių!

Gana varšaviečiams mieste nusibodo:
Jaunuomenei reikia platybės;
Už Vyslos laukai ją vylioja ir rodo,
Jog niekur neras tiek liuosybės[71].

Baltveidės mergaitės, bernužiai jauni
Poezijos ieško sapnų,
Ir plaukia par Vyslą būriai jų margi
Ant laivų kaip plunksna lengvu.

Vieni tik gimnazijų skursta vaikai;
Egzaminai vargina juos;
Darbai jkyrėjo, ir laukia tiktai,
Ar greit ant namų bevažiuos.

Ir kad bent pavydo skaudi priežastis
Negriaužtų širdies jų jautrios!
Štai šiandien studentai iš miesto pasklis!
Į savo šalis išlakios!

*

Vienog išvažiuoja namon ne visi;
Ar jiems nemalonūs namai?
Par Vyslą antai plaukia laivai keli
Prisėdus studentams pilnai.

Už Vyslos, už Pragos, kiek mato akis,
Laukai apriesti pagiriais;
Kad pusdienio saulė ant girių nušvis,
Tos dunkso melsvais spinduliais.

Ten renkas studentai dabar pamažu
Tarp miško ant pievos žalios;
Ir, kas dėl lietuvio užvis įstabu[72],
Jie šneka kalba Lietuvos!

Jau dvidešimts vyrų susėdo greta
Visi lyg vienmečiai ir broliai,
Dar laukia kito; mat krūva nepilna:
Dar nėra Vilaičio ligšiolei.

Be jo susirinkę nedaugei ką veiktų.
Kaip kūnas be dūšios[73] gyvos:
Kas dvasią pažadintų, drąsą suteiktų
Be jo iškalbingos bylos?

Vienog jis užtruko. Ir niekas nepyksta;
Jam, žino, taip laiko mažai;
Tik gailu, jog jo sveikata lyg kad nyksta;
Visur nori būti patsai.

*

[71] *liuosybė* — laisvė. [przypis edytorski]
[72] *įstabu* — greitai pastebima. [przypis edytorski]
[73] *dūšia* — siela. [przypis edytorski]

„Ar žinote, vyrai, — atsiliepė Tumas —
Kaip galą šiandieną užmegsme?
Nušvis ir dėl Juozo gal veido tamsumas,
Ir savo krūtinę uždegsme;

Štai mūsų Maironis vėl giesmę sudėjo;
Jos žodžiai pajudins visas;
Jos dvasią tikrai Goštautučė atspėjo
Ir gaidai parašė balsu".

*

„Kuri Goštautučė, — atsiliepe Klimas —
Ar ta, garsų koncertą davus?
Pavyktų greičiaus Lietuvos atgimimas,
Kad darbui lietuvių ją gavus".

*

„Gali nusidžiugt tai lietuvė tikra! —
Jai Daugirdas tarė nuraudęs —
Po koncerto pirmo garsaus jau tada
Buvau ją pažint' pasibandęs".

*

„Tai mat kas ponaičiui — Ažukalnis tarė —
Vis varsto krūtinę giliaus!
Bet vis tai dėl gero tėvynės jis darė!...
Na, na jau varyk jį toliaus!"

*

„Tikrai vis baudžiaus tik dėl gero tėvynės;
(Mat mūsų sutinka tėvai)
Jei Lietuvą troškau priminti, pažinęs;
Bet progos nebuvo ilgai.

Ant galo kad giesmę Maironis parašė,
Par tėvą meldžiau pasakyti,
Jog vienas lietuvių būrelis jos prašė
Tai giesmei balsus sustatyti;

Bet visko iš giesmės suprast negalėjo,
Užprašė mane į namus;
Ji Juozą pažįsta; mums laimės linkėjo
Ir gyrė, jog darbas gražus".

„Tas Juozas — prabilo Griška — stebuklingas:
Ir ją mat mokėjo patraukti!
Pas juos ir dabar gal užtruko laimingas,
Tai nėra ko jo mums belaukti".

„O ne — tarė Daugirdas — Juozas užvis
Žmogus tai tikrai įstabus!
Iš tikro, jos, rodos, neapkenčia jis!
Ir kas jo suprastų takus?

Ji sveikino jį ir užprašė lankytis;
Užprašė ir tėvas karštai;
Pati mat lietuviškai nori mokytis,
O jam nei primink apie tai!

Nenori girdėti. Man teko tada
Pačiam ją mokinti kalbos;
Mokinas gerai, atsidavus visa;
Garsi bus lietuvė iš jos!"

„Dar prašė jį giesmių suteikti tokių... —
Jį partraukė Tumas skubiai —
Ant skubinas Juozas tarp pievų žalių
Atminkit dainuoti skardžiai".

*

„Nepykite, brolia jog taip užtrukau, —
Prieidamas Juozas prašneko —
Nemaž apsukau; iki raštą gavau,
Taip pat mat užgaišti daug teko".

*

„O ką gi dabar ten maskviečiai berašo?
Ar sutarė? — Klimas užklausė —
Gal vėl teologų pagalbos neprašo?
Paškanio kalčia ten didžiausia!"

*

„Ką norit, sakykit, — Ažukalnis tarė —
Bet ką mums tikybos sapnai?
Ką veiks kunigai protą gulti nuvarę?
Ar sotins vien pilvą tiktai?"

*

„Gana, beproti! — čia užriko vėl Klimas —
Darkai vien tėvynės vienybę;
Jei toks bus tarp mūsų tiktai sutikimas,
Menka mūsų bus ir galybė".

*

„Par daug neteisingas jis ant kunigų —
Maironis pradėjo sakyti —

Ar jam Baranausko ir Jaunio darbų,
Ką moksliškai kalbą taisyti...

*

„Bet kam jiems ant galo tikybos dalykus,
Prikaišiot? — užkirto Griška —
Kam sąžines rišti? Liuosybei įvykus
Tegul ir dėl jų bus tikra!"

*

„Gana — tarė Juozas — kalbų tų šiandieną!
Mažai mes ką gerą pelnysme,
Jei vis tik iš naujo dalyką kiekvieną
Po dešimti kartų vartysme.

Ką nutarėm kartą iš vieno visi,
Jau tam atmainos nebebus!
Tikybos dalykai dėl mūsų šventi!
Privenkim užgaut jos jausmus!

Ir tai ne dėl to, kad tėvynės nauda
Vien to reikalautų tiktai,
Ar kad daug padarė Antanas Juška,
Ar Jaunis, nors tai kunigai!

Ir tai ne dėl to, kad liuosybė tikra
Nemindžioja jausmų žmogaus!
Bet vien tik dėl to, jog tikyba — šventa!
Jog žemė nebus be Dangaus!

Be Dievo? Kaip žengti? Tamsioji naktis
Naudinga tik dėl piktadėjų[74]!
O kur dėl suspausto ir gero viltis?
Kas stiprins tarp audrų ir vėjų?

Prakeiktas, kurs pragaro juodo nuodais
Jam tikinčią šaldys krūtinę!
Prakeiktas piktasis, kurs velnio nagais
Jam viltį išplėš paskutinę!"

*

Nutilo visi: žodžių rykštė skaudžiausia,
Kad Juozas užpykęs ką plakė;
Nutilo; vien Klimas pradrįsęs paklausė:
„Tai ką gi maskviečiai atsakė?"

*

[74]*piktadėjas* — piktadarys. [przypis edytorski]

„Studentai maskviečiai su viskuo sutiko —
Vilaitis toliaus jau kalbėjo —
Ir norint rėdyti patiems mums paliko,
Bet savo pagalbą žadėjo.

Taip pat iš Petropilio, Kauno, Seinų
Turiu ką linksmiausias žinias;
Mat laikraščio noras meilus dėl visų,
Nes kelią parodys, praves".

„O kaip pavadinsme — atsiliepė Klimas —
Tą laikraštj jauną tėvynės?
Kurs bus dėl lietuvių, kaip pats atgimimas,
Brangus, kaipo juos atgaivinęs".

*

Čia mąstė visi, o Vilaitis tada
Taip broliams pradėjo sakyti:
„Viltis mūsų — mokslas, tikyba šventi:
Jie galią suteiks mums atgyti.

Tikybos šventos mus mokina Bažnyčia,
Ji kvėpia į širdis dorybę,
O smegenis auklena visotinyčia[75]
Ir duoda ant žemės galybę".

„Bet kas į Bažnyčią kasdieną vadina?
Kas šaukia į mokslą kas rytą?"

„Tai Varpas[76] — sušuko visi — jis mokina
Kaip dvasią prikelt užmigdytą".

*

„Taip, Varpas — Vilaitis kalbėjo — jisai
Prikels mūsų nuskriaustą šalį!
Ant švento jo balso pakils milžinai!
Atgims, kas atgimti dar gali!

Bet garsas to Varpo plačiai nepasklis,
Jei rankos jį silpnos tetrauks;
Mums reikia didvyrių; be jų bus naktis!
Tėvynė aušros nesulauks!

Kam kūdikiui Dievas krūtinę gaivino,
Uždegdamas šventą žariją,
Ant aukšto jį darbo Dangus pavadino[77] —
Pakelti tėvynę, draugiją!...

[75] *visotinyčia* — visuomenė, švietiškasis pasaulis. [przypis edytorski]

[76] *Varpas* — literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis (kurį laiką — dvimėnesinis) laikraštis, ėjęs nuo 1889 m. sausio mėn. iki 1906 m. Tilžėje ir Ragainėje. [przypis edytorski]

[77] *pavadinti* — čia: pakviesti. [przypis edytorski]

Mums sunkūs keliai; temdo dangų šiaurys,
O mūsų saujelė — maža!
Ne vieną vargai gal anksti sunaikins,
Bet mūsų vienog ateiga[78]!

Į mokslą tik, broliai, kam vėkos padės!
Į mokslą, kurs duos mums galybę!
Kad balsas lietuvio iš aukšto skambės,
Išgirs ir tamsi atkaklybė!

Maironi! Tu giesmę nuo Dievo gavai,
Tegul tau gudai jos pavydžia!
Tau, Klimai, istorijos tinka darbai,
Parodyk mums praeigą didžią!

Ažukalnis paslaptis mėgsta gamtos,
Tegul mūsų Virchovu[79] bus!
Griška tai filosofas, draugas tiesos,
Tautų apgynėjas smarkus!

Į mokslą, į mokslą su norais plačiais!
Jis angą garbės atdarys!
Jis vardą lietuvių apdengs spinduliais!
Jis mūsų didvyrių lopšys!"

*

Čia Juozas nutilo, vien girios skambėjo:
„Jis mūsų didvyrių lopšys!"
Dar klausės visi, bet kad Tumas pradėjo,
Jau taip uždainavo būrys:

*

Jau slaviškos skalys iš miego pakilo!
Pavasarių dydžiai jauni jų darbai!
Vieniems tik lietuviams dvasia nesušilo:
Žiemos tebegaudžia ten vėjai šaltai!
Paleiskim balsą kaip žaibą griausmingą!
Prikelkim senovės tėvynę galingą!
Prižadinkm Lietuvą mūsų!

*

Ak, laikas jau laikas iš miego pakilti!
Ak, laikas atverti užmerktas akis!
Gana nusiminti! Pažadinkim viltį
Ir stokim į darbą, o saule užšvis!
Paleiskme balsą kaip žaibą griausmingą!
Prikelkim senovės tėvynę galingą!
Prižadinkim Lietuvą mūsų!

[78] *ateiga* — ateitis. [przypis edytorski]
[79] *Virchovas* – Rudolfas Virchovas, vokiečių gydytojas, antropologas, biologas. [przypis edytorski]

*

Kas tiki į Dievo Apveizdą galingą,
Tas baimės vaikų nepažįsta silpnos!
Mums teko par amžius dalis nelaiminga,
Bet niekas nežino rytojaus dienos!
Paleiskime balsą kaip žaibą ir t. t.

*

Uždekime meilę sau jauną kritime
Ir stokim į kovą už žemę tėvų!
Viltis neužgeso dar mums paskutinė!
Juk gema[80] tarp mūsų nemaž milžinų!

*

Prikelkim darbais Gedimino tėvynę!
Priminkime Vytauto Didžio dienas!
Prikelkim liežuvį, ką sentėviai gynė
Ir vardą, kurs vietą Europoje ras!

*

Aplinkui jau žydžia visur atgimimas,
Pakilo nuvergti tautų gaivalai,
Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas,
Ir Lietuvai laikas pakilti karštai!

Gražu už tėvynę pavargti, kentėti!
Palaimintas darbas jaunos Lietuvos!
Laimingas, kurs, pradedant aušrai tekėti,
Su broliais į darbą kaip milžinas stos!

*

O tu, kurs lietuvio tik vardą nešioji,
O dvasią užspaustum tėvynės jaunos,
Tegul ir tave ateiga tolimoji
Minėja!. .. bet išgamą mūsų tanios!
Paleiskme balsą kaip žaibą griausmingą!
Prikelkim senovės tėvynę galingą!
Prižadinkim Lietuvą mūsų!

[80]*gema* — gimsta. [przypis edytorski]

Septintoji giesmė

Adomo tėvyne, tu, žeme plačioji!
Kur kūdikis verkdamas gema,
Kodėl kaip našlė ta par amžius vaitoji?
Kas suteikė tikslą tau žemą?

Kas ašarų tavo išsemtų marias?
Išgydytų skaudžią krūtinę?
Kame tavo žingsniai keleivį nuves?
Kur tavo mislė[81] paskutinė?

*

Kad vasaros naktys ant aukšto dangaus
Žvaigždžių milijonais nušvinta,
Ar kas varsomis tavo grožę pagaus?
Kam tavo rasa nenukrinta?

Par melsvą padangį lyg Aniolas skrysta
Ir neša vargu užmiršinią!
Žmogus, kurs tarp marių kaip laivas užklysta.
Lyg dangišką girdžia šaukimą!

Bet audra, dangaus pavydėjusi veido,
Išraitė prieš vėją sparnus,
Sukėlė marias, joms perkūnas nuleido,
Ir pragarą jaučia žmogus!

*

Kodėl tu, plačioji, taip veidą mainai?
Kame tavo žadas jautrus?
Tai kartais prasijuoki saule aukštai,
Tai skaldai į žmogų žaibus!....

Vyriausia duktė žengia tavo keliais:
Žmonijai paveikslas baisus!
Kad tau ir anai amžių galas susieis,
Kokia ištarmė jums bebus?

Bet jūsų sūnūs nemylėti jei drįstų,
Jei motinos parvertų krūtį,
Tegul ant galvos jam perkūnai užklystų,
Ir amžinų rastų pražūtį!...

Tegul jam nešviestų dienos spinduliai,
Ir žemė augintų usnis[82]!
Žmonijai jo ašaros ir sopuliai
Tegul nuramintų akis.

Ant kalno Golgotos ties miesto Sijono
Ant kryžiaus ištieęs rankas,

[81] *mislė* (brus., lenk.) — mintis. [przypis edytorski]
[82] *usnis* — piktžolių rūšis. [przypis edytorski]

Mesijas jums laimina; žaizdos Jo šono
Štai gimines glaudžia visas.

Nuo saulės tekėjimo švinta aušra;
Tai naujas surėdymas[83] žemės!
Nežemišką bylą apsako burna!
Dangus nusiblaivė aptemęs!

Po apskritą žemę Jehovos garbė
Apėjus, kaip saulė užšvito!
Išrišo tamsybes Jokūbo žvaigždė!
Nebėra išganymo kito!

Bet Aniolas smerčio ir Aniols Dangaus
Kariavo, kariaut nenustos;
Taip atilsis nėra dėl žemės sūnaus,
Ir nėra be audros dienos!

Kariauti! Kariauti!... Ant to jau žmogus!...
Vienog kad nors šviestų dienai
Ant Aniolo balso kad miręs atbus,
Kad džiaugtųsi norint tada!

Kiek kartų ant žemės taip vėlai tamsu,
Jog saulė lyg gęsta aukštai!
Kiek kartų žmonijai taip vėlai skaudu,
Jog kryžiaus rasos nematai!

Kad Volteris išjuokė, kas tik žmonijai
Vien buvo brangiausia užvis,
Par maištą prancūzą kad badė galvijai
Ragais į Bažnyčios duris.

Kad upėmis Abelių kraujas tekėjo,
Altorių užsėdo merga,
Kad viskas švenčiausis pamintas gulėjo,
Ar švietė viltis kam tada?

Dar švietė; ir švietė iš amžino Rymo[84]!
Ten laivas nebijo verpetų:
Ir sergi ir sergės jį nuo paskendimo
Aukščiausis par tukstančius metų!

Štai „Lumen in coelis" skaisčiaus užtekėjo
Ir švinta nauji jau rytai!
Saulėlydis vėlai atbusti pradėjo,
Ir bėga prie tėvo vaikai!

Visur atgimimas, jauni gyvata,
Ryšiais susivaržius vienybės!
Vieni tik kada ar atbus Lietuva?
Kas jos išblaškytų tamsybes?

Ją žudo liga, o gydyklos užgintos;
Vien galima smertį tik gerti;

[83]*surėdymas* — sukūrimas. [przypis edytorski]
[84]*Rymas (lenk.)* — Roma. [przypis edytorski]

Švenčiausios teisybės ir tiesos pamintos,
Tik leista žaizdas jai atverti!

Užgintas jai prosenių šventas liežuvis;
Jai uždraustas mokslas ir raštas;
Ištart vardą motinos bijo lietuvis!
Ir jam Lietuva — ne jo kraštas!

Sūnų jos sveikina Sibiro sniegai
Vien baltina kaulus toli!
Namus jiems ar drasko platburnių[85] nagai,
Ar išgaruos būdo pikti.

Bedievių, girtuoklių, vagių, paleistuvių
Priviso po šventą tėvynę;
Nutukę iš prakaito, kraujo lietuvių,
Jiems verkti ir skųstis užgynė!

Jaunuomenė mūsų, graži augo viltis
Iš mokslų vien geria nuodus!
Šviesybės sakyklos dėl jos tai naktis,
Ką temdo švenčiausius jausmus!

Be Dievo, be meilės, tikybos šventos
Kur šaltas mus protas nuves?
Tarp skausmų ir audrų viltis, kad atstos,
Ar protas patsai neužges?

*

Kame gi pagalba? Vadovai avių,
Kuriems davė valdžią Dangus,
Vieni atitrauktų nuo žingsnių klaidžių,
Bet pančiai jiems riša ginklus!

Ir jie ar be krislo? Iš pokilių audžia
Be rūpesčio linksmai dienas,
Ar norais gerais užganėdinti snaudžia,
Ar verkia nuleidę rankas!

*

Ir balsas vidaus stebuklingas, baisus
Lyg sakė Vilaičiui tada:
„Aš siunčiu tave; eik ir žadink visus!
Tave ves Apveizdos ranka!"

Ak, kiek tai jau kartų tą balsą girdėjo,
Kurs žadino jį par naktis!
Kiek kart nuvaryti kaip sapną norėjo!
Bet veltu: visur seka jis!

„Brangiausi šventos kūdikystės sapnai!
Jūs siekiai gražiausių dienų!

[85] *platburnis* — plačiaburnis, šnekus. [przypis edytorski]

Ar vėlai užšvietė? Ar bus nevėlai
Po tiek praeitų vėsulų?”

*

Žmogus įstabus! Jam tik amžių kariauti!
Jis atilsio bijo tylos!
Kad nekaukia audra — nemoka keliauti!
Jis ieško pernykščios dienos!...

Štai pabaigė mokslą. Seniai kaip Marinės
Nematė, matyt nenorėjo.
Jau širdį užspaudė. Jaunos jo krūtinės
Jau skausmai užšalę tylėjo!

Ir ko gi belaukti, kad balsas vidaus
Taip aiškiai dabar jį vadina?
Pamint nenorėtų to balso gražaus,
Tai kas gi jį trukdo, baugina?

Jo vakar visi išsiskirstė draugai,
Ištroškę kariaut už tėvynę;
Kodėl tęsia, miestą apleisti patsai?
Kame jo mislis paskutinė?

*

„O kas pašaukimas? Gal sapnas gražus,
Kursai kūdikystei pamėgo?
Matušės išgirtas. Žmogus atsibus:
Pabėgs, kaip jaunystė prabėgo?

Gražus pašaukimas! Bet eiti keliais
Kur visko išsižadėti!...
Atsakymą duoti, kad amžius susieis!...
Ir kaip gi menkam išgalėti?...

*

Graži vasarvydžio žvaigždėta naktis,
Ir mėnuo, kurs žiūri aukštai!...
Jums aiški širdies kiekviena paslaptis,
Jaunųjų širdžių jūs sargai!

Kad miego nenori, jaunoji krūtinė
Ir ieško vien jūsų kalbos,
Ką sako tada jai žvaigždė sidabrinė?
Atdenkite paslaptis jos!

Širdis gal pati nesupranta tada
Ko geidžia; pati sau meiluoja;
Atdenkit, ar vien pašaukimo našta
Taip Juozui krūtinę linguoja?”

*

„A, broli mieliausis! Ir kaip netikėtai!" —
Čia Juozas pakėlė akis,
„Motiejus!"... Ir netiki šviesai žvaigždėtai...
„Iš kur tai ir kaip gi čia jis?"

*

Po metų penkių nesimatę draugai
Kiek klausimų turi, kalbos,
Kad veikalus nori apimti trumpai
Tiek metų, dienos kiekvienos!

*

„Ak, kaip aš laimingas, jog randa tave
Man sakė, esi išvažiavęs;
Į Varšuvą vakar tiktai vakare
Esmi iš namų atkeliavęs;

Laurynas mat kunigu; dirba karštai;
Atvyko dabar pas tėvus;
Kodėl taip retai jau jam terašai?
N'aplenksme kartu jo namų".

*

„Vargiai, ar galėsme: ryte išvažiuoju"

*

„Ryte? To, Juozeli, nebus!
Maldauju tavęs, kaipo draugas, geruoju,
O ne, tai patelksiu griausmus!"

*

„Ryte išvažiuoju: į Kauną skubu!"

*

„Į Kauną? Ryte? Juk paspėsi!
Girdėjau, jog mus užmiršai suvisu
Užeik nors dabar — atilsėsi!"

*

Čia Juozą bučiavo karštai, apkabinęs,
Ir traukė už rankos paėmęs;
Silpnėjo tasai: nuo žvaigždės mat auksinės
Daug buvo jautrumo pasėmęs!

Motiejus taip prašė, o gal ir širdis,
Širdis, ta silpnybė žmogaus,
Gal traukiai ir ėjo kaip jaunas vagis,
Kad jį pirmąkart kas sugaus!...

Ir ko gi ten ėjo? Vilties neieškojo!
Ją aiškiai atstūmė patsai;
Ar rasit širdis jo klausyti nustojo
Ir jautė drausmes jau mažai?

Ar rasit sau buvo pardaug įtikėjęs
Bet ko gi drebėjo krūtinė?...

*

Pats Goštautas buvo i miestą išėjęs;
Sutiko viena juos Marinė.

Nors svečias jai buvo matyt netikėtas,
Bet to nesuprasi visai;
Nors veidas išrodė skausmu pažymėtas,
Bet žodžiai tekėjo liuosai.

Ir atmainą matė Vilaitis Ne vieną:
Ne taip atvira ir širdinga.
Bet kas ir nemainos ant žemės kasdieną?
Ar laiko vilnis negalinga?

Tik vien kad, senovės atminus laikus,
Ilgėjos senovės gadynės
Jai veidas išblyškęs nušvito gražus!
Tai veidas senovės Marinės!...

*

„Mat Juozas į Kauną ryte išvažiuoti
Norėtų, Motiejus kalbėjo;
Nepameta vis kunigystės sapnuoti;
Tai kam tiek ir mokslo išėjo?"

„Tai didis paveikslas dėl mūsų menkų —
Sakyti pradėjo Marinė —
Taip matom idėjos mažai milžinų,
Tai Juozui garbė begalinė!"

*

Čia Goštauto tėvas pravėrė duris;
Štai svečias prieš jį netikėtas!

Bet mainos visi; atsimainė ir jis:
Jam Juozas dabar lyg norėtas.

Pasveikino jį kaip ligšiol niekados,
Tik vien iškalbėdams saldžiai,
Jog jo atviros neaplanko trobos
Taip brangūs, malonūs svečiai.

Ir kas įstabu! Jį ant vasaros oro
Užprašė į Aukštdvarį savo;
Nors tas atsisakė naudot iš jo noro,
Bet Goštautas prašė, maldavo.

Taip bešnekant laikas lyg upės vanduo
Jiems bėgo, gaivindams visus;
Pačiam gal Vilaičiui jau skausmo akmuo
Nuslinko, ligšiolei sunkus.

Kad sauvaras kunkulo vyrė puta,
Kad stalą apsėdo arti,
Ar buvo draugystė gražesnė kada
Taip linksma ir taip maloni?

Vilaitis nebuvo šnekus niekados,
Bet Goštautui žodžiai tekėjo;
Iš Juozo galvos ir iš dvasios drąsios
Jisai atsigirt negalėjo.

*

„Marinė užmiršt niekados negalės, —
Kalbėjo Motiejus patsai —
Jog Juozas išplėšė iš gaisro gerklės
Ją gyvą, kad degė namai!"

*

„Ir kaip atsigerinti[86] Juozui galėčiau? —
Atsiliepė liūdnai Marinė —
Ar rasit kad tautišką gymną[87] atspėčiau
Prikelti iš miego tėvynę?

Tas gymnas be trenskmo, be grožės žiedų
Turėtų kaip upė tekėti,
Kurios nesustabdo sparnai vėsulų,
Negali šiaurys užturėti[88].

Tas gymnas gal ausiai nebūtų gražus,
Vienog jis į širdį įsmegtų;
(Toks būdas lietuvio, kurs laužo ledus)
Tas gymnas gal Juozui patiktų".

[86]*atsigerinti* — atsidėkoti. [przypis edytorski]
[87]*gymas* (sl.) — himnas. [przypis edytorski]
[88]*užturėti* — sulaikyti. [przypis edytorski]

*

„Tą gymną paskui gal atspėsi kada —
Ją partraukė tėvas saldžiai —
Dabar nors šį-tą mums paskambink ranka.
Tau stygos taip skamba gražiai.

Kad kvartopijono užgauni balsus
Tai rodos Dangaus įkvėpimą
Tau Aniolas kalba, užskleidęs sparnus,
Ir neša dienos užmiršimą!

Souvenir ir L'Absence[89] tu ne kartą vartoji;
Retam atminties nepaliks;
Tegul gi ranka juos užskambins baltoji!
Ir mūsų gal Juozui patiks".

*

Marinė paraudo. Nors tėvo valia
Jai buvo šventa visados,
Nors gundė ją ir širdis gal slapčia.
Bet kaip? Ar dėl Juozo kančios?

Vienog gi užsėdo prie kvartopijono,
Užgavo skardžiai jo balsus;
Ant veido jos balto, ant skruosto raudono
Lyg tarsi užšvito dangus!

Balsai, lyg pasemti iš Dievo galybių,
Kaip vilnys siūbavo ir pynės
Ir liejo monus nekalčiausių gražybių,
Ir veltu širdis nuo jų gynės!...

*

Nedaug čia ant žemės tokių valandų!
Laimingas, kursai jas turėjo!
Bet argi laimingas? Ant tų vakarų
Ne vienas gal kančią pradėjo!

Jūs valandos sunkios dėl žemės sūnaus
Jus gražūs bet skaudūs sapnai!
Kad jūsų ištroškęs žmogus nepagaus,
Kam žadinat širdį aukštai?

Kam Dangų pravėrę uždarot skaudžiai?
Uždarot be mielaširdystės!
Ir lieka tada vien širdies sopuliai,
Vėkas sunaikinę jaunystės!...

*

[89] *L'Absence* — Romance saus l'aroles. com. par (i. Kar. Ta). [przypis autorski]

Jau buvo vėlu. Juozas grįžo namo.
Pavargėlius miegas bučiavo.
Dėl Juozo teip liūdna: važiuoja rytoj;
Ir pusbalsiu taip sau niūniavo.

*

Ir vėl tu mane, kaip piktoji dvasia,
Jau gundyti nori skaudžiai!
Ar tau negana mano skausmų slapčia?
Ar ašarų maž tematei?

O ne, nepaveiksi! Širdis užkasta
Atbusti negali sapnams!
Gana pagavimų, tuštybių gana!
Jau laikas užgimti darbams!

Žmogaus gyvata tai ne ryto juokai!
Ne rožėmis barsto takus!
Kiek kartų ji parveria širdį kiaurai!
Kaip tankiai jos veidas rūstus[90]!

Gana nuo žmonių prašinėti širdies:
Juk žemė — pakalnė verksmų!
Tik vien beprotis ilgą ranką išties
Pagriebti šešėlį sapnų!

Daug trokšta širdis, nes ne žemės duktė,
Ir veltu ji draugo ieškos!...
Tarp žemės juokų ji — nuliūdus našlė!
Jai ilgu šalies tolimos!

Gana jau karionės be tikslo gražaus!
Gana pagavimų, sapnų!
Jau laikas kentėti dėl aukšto Dangaus,
Ir vargti dėl gero kitų!...

Aštuntoji giesmė

Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai,
Ir spindi sniegai akimis;
O taip neseniai baisūs žiemio[91] sparnai
Nešiojo ir vartė pusnis.

Išskleidęs sparnus bėgo, kaukė žiemys,
Lyg vilkas tarp girių užklydęs;
Bet priešais jo eina stipresnis rytys[92];
Raminas, iš tolo išvydęs.

Suglaudęs sparnus įsikasęs į sniegą,
Lyg vilkas pasotintas snaudžia;

[90] *rūstus* — piktas. [przypis edytorski]
[91] *žiemys* (tarm.) — šiaurys, šiaurės vėjas. [przypis edytorski]
[92] *rytys* — rytų vėjas. [przypis edytorski]

Bet brolis — rytys — draugo ieško, nemiega,
Žvaigždės ant langų pirštais audžia.

Dangus kaip gražus! Tarp žvaigždžių isikirtę
Septyni antai šienpjoviai!
Aukščiaus ir šviesiaus Grigo ratai[93] apvirtę;
Sietynas[94] tik šviečia tamsiai.

Graži bus ryto ant rarotų[95] važiuoti!
Man tinka, kad šąla, tyku;
Kad kyšo iš pušnių beržai apšarmuoti,
Ir bėga rogutės mišku.

Štai skambalo balsas kur dindi toli!
Kas kartą garsiaus ir arčiaus;
Svečiai gal sušalę, šarma aptraukti;
Prie sauvaro būtų linksmiaus.

*

Bet kur gi tai Juozas ilgai teip užtruko?
Užvaišino senas Juška.
Ar gal kur ir kitur dar iš kelio užsuko?
Bet vaišintis būtų gana.

Ką veikti pas Juškos; Jadvyga juk jau,
Kaip sakė, seniai ištekėjo.
Koks skyrius tarp mūsų! Aš maž ką mačiau,
O jis tiek pažinti galėjo!

Ne man ta našta! Eiti skausmo keliu...
Ir visko išsižadėti!...
Išplėšti sau širdį!... O ne, negaliu!
Ne man visą amžių kentėti!

Gamta kaip graži! Širdį norais vilioja.
Aš jos užaugintas sūnus!
Kad laimė sapnuojas, žengt kalinio koją...
O koks prilikimas baisus!

Kas riša mane? Ar ne gražūs keliai
Išvestų mane ir tarp žmones?
Aukščiausi! Spėkų be pavydo davei,
Tai kam man jaunam tos karionės?

Paškanis vylioja į Maksvą važiuoti;
Ten mano senovės draugai.
Tarp mokslų juos gali linksmybė bučiuoti,
Čia man ir sunku ir aukštai.

*

[93] *Grigo ratai* — Didieji Grįžulio Ratai, žvaigždynas. [przypis edytorski]
[94] *Sietynas* — žvaigždžių spiečius Tauro žvaigždyne. [przypis edytorski]
[95] *rarotos* — ankstyvosios mišios per Adventą. [przypis edytorski]

Bet šąla. Rytys leda stiprina slidų:
Jau Vaičiui ir kojos nušalo.
Gana tų sapnų? Laikas grįžti į vidų:
Gal sauvaras verda ant stalo.

*

„Tikrai kunigėlis gal jau sušalai,
Bevaikščiodamas vienas ant vėjo?
Mat brolis pas Jušką užtruko ilgai" —
Graži Vilaitučė kalbėjo.

*

„Jau vėjas apstojo, nušvito dangus,
Tik griebia už ausį rytys;
Jei grįžti į Kauną taip šalta vėl bus,
Tai mums ir akis išplikys".

*

„Šių metų kalėdos tikrai kad pamaltos,
Viešėti svečiams įkyrėjo;
Kur akys pažvelgs, dunkso lygumos baltos,
Ir šūkauja balsas tik vėjo.

Kitoniškai vasarą: lygūs laukai
Linguojas pražydę, žaliuoja!
Kur akį užmesi, gyvybę matai!
Linksmiaus ir krūtinė kvepuoja!

Kaip linksma mums būtų, kad vėl kunigėlis
Pas mūsų tada atvažuotų!
Kad krinta ant vakaro ilgas šešėlis,
Gražiai čia dėl jo uždainuotų!

Ir ką išgirstų! Ko nieks negirdėjo,
Kas širdį uždegtų šalčiausią!"

*

Bet ką? To Anusė atdengt negalėjo,
Nors Vaičius taip prašė ir klausė.

Bet moterų būdas jautrus kaip širdis;
Kad prašomos, kaip užtylės?
Vienam pasakys!... Juk paliks paslaptis!...
Juk tas jau kitiems nekalbės.

*

„Iš Aukštdvario mus — sakė taip Vilaitučė —
Aplankė metus praeitus
Ponaitis; dabar jo sesuo Goštautučė
Man rašo ir siunčia balsus.

Tik prašo, kad Juozas dar to nežinotų,
Kad mat netikėtai visai
Po Vytauto iškilmės jam užgiedotų
Musiškių mergaičių pulkai".

*

Čia Vaičius stebėjos, įstatęs akis:
„Ir ji apie Vytautą šneka!...
Tikrai, jei jo garsas plačiai taip pasklis,
Nauja juk tik epoka teka!"

Lyg nieko nežinąs, užklausė tada:
„Tai kokią ten giesmę giedos?"
Anusė nusijuokė lūpų ribą:
„Mat jis nežinotų dar jos!"

Paskui lyg nuraudo ir galvą nuleido...
Pakėlė... jai akys žibėjo!
Dvasia įkvėpimo užšvito ant veido,
O balsas skardžiai taip skambėjo:

*

Paliaukime[96], broliai, vaitoti šiandieną!
Linksmybės teskrysta balsai!
Tegul jie pažadina širdį kiekvieną
Ir pakelia dvasią aukštai!
Kaip marių vilnis,
Taip linksmesnė viltis,
Teeina po Lietuvą mūsų!
Ir vardas garsus
Tepažadins visus
Nuo Vilniaus ir Kauno, ir Prūsų!

*

Diena tai pirmoji naujosios gadynės,
Kuri po vargų užtekės!
Šiandieną lietuvis didvyriui tėvynės
Didybės vainiką uždės!
Ir garsas tasai,
Lyg kad varpo balsai,
Aplėks mūsų nuskriaustą šalį!
Po rūmus gražius,
Po butus nešvarius
Pakils, kas atbusti dar gali!

[96]*paliaukime* — baikime. [przypis edytorski]

*

Ir Vytauto vardas lyg magišką galią
Tarp mūsų stos amžių dvasią!
Pakils milžinai, sau krūtinę apkalę,
Uždegę ją meile didžia!
Po amžių penkių,
Po kelionių klaidžių,
Atgimus tarp skausmų tėvynė,
Kaip rytas užšvis!
Ir pradžiugs tiems širdis,
Ką šalį mylėjo ir gynė!
Tu, Vytaute, didis vadove tėvynės!
Tu skardas didžios praeigos!
Ir Lietuvai garsų vainiką nupynęs!
Būk pranašu ryto aušros!
Taip amžių prašnek!
Mums krūtinę uždek
Darbais milžinų — pranokėjų[97]!
Tarp skausmų — vargų
Teeina žingsniais tėvų
Augintiniai tavo idėjų!

*

Nutilo. Ir Vaičius dabar jau suprato,
Jog Juozo sesuo tai tikra!
Ne kaimo mergaitę, bet apšviestą mato!
Ir kaip dar lietuvė karšta!...

*

„Tai rasit ir tamsta ant susirinkimo
Pribūsi? — jos Vaičius užklausė —
Ten bus ir lietuvės; ir joms atgimimo
Garbė paskirta nemažiausia.

Galėsme iš vieno apskelbti garsiaus
Ten Vytautą didį didžių;
Jo vardas, po Lietuvą skrysdams plačiaus,
Bus mūsų pirmuoju žodžiu!"

*

Čia šunys sulojo. Sužvengė arklys.
Tai Juozas pagrįžo namo.
Tur būti ir jam įkyrėjo rytys,
Nes baltavo antakiai jo.

Bet buvo sau linksmas. Kaip klieriku stojo,
Retai buvo liūdnas kada;

[97] *pranokėjas* — pirmtakas. [przypis edytorski]

Visai atsimainė: kur kitas vaitojo,
Jis šypsojo lūpų spraga.

*

Jau sauvaras ūžė; vadino prie stalo;
Prie jo ir šilčiaus, ir linksmiaus.
Susėdo visi: svečiui teko nuo galo;
Namiškiai aplinkui toliaus.

Graži Vilaitučė dalino stiklus.
Kalba lyg kad upė tekėjo.
Bet Juozas užvis[98] buvo linksmas, šnekus,
Ar gal tokiu būti norėjo.

Taip prūdas, platus ir tamsus nuo vandens,
Kad audra paleidžia upes,
Išlaužtamas spragą — kastinę[99] akmens,
Krantus rodos savo pames.

Bet audra prabėgo; nušvito dangus;
Vėl užtvenktas — prūdas plačiai;
Tik mala, sujudinęs girnų sparnus,
Ir miltais išeina rugiai.

*

Prie sauvaro karšto apšilo krūtinės,
Ir valandos bešnekant bėgo.
Valandrodis mušti pradėjo devynias;
Ir akys ilgėjosi miego.

*

„Sesute! Šiandieną mane pavaduok! —
Atsiliepė Juozas ant galo —
Paimk Duonelaitį ir mums paskanduok,
Kad kas neužmigtų prie stalo.

Man tinka tas prūsas-poetas garsingas,
Kurs Lietuvą būriškai[100] gyrė;
Tai tikras Omieras[101], nors kartais juokingas;
Jis būrą giliausiai ištyrė.

Kad jojo klausais, lyg par sapną matai
Praėjusio amžiaus lietuvį.
Bet kur pats poetas? Ar buvo tikrai?...
Girdi tik jo margą liežuvį".

*

[98] *užvis* — trump. už visus. [przypis edytorski]
[99] *kastinė* — iškasta duobė, kūdra. [przypis edytorski]
[100] *būriškai* — kaip būras. Būru buvo vadinamas Mažosios Lietuvos valstietis lietuvis. [przypis edytorski]
[101] *Omieras* — Homeras, sen. graikų poetas. [przypis edytorski]

„Bet rasit gegzametras[102] taip nesiseks?
Ir taip Duonelaičio gana.
Geriaus Anykščių gal šilelio užteks;
Gražesnė juk čia ir kalba.

Ar svečias gal lenkiškai ką paskaitys?
Lietuviai taip turi mažai!
Ar gal apie Schilerį ką apsakys?
Taip Juozas kelia jį aukštai".

*

„Gana bus šiai dienai! — matušė prabilo —
Dar kas gal prie stalo užmigs.
Jau merkiasi akys, dūšelės apšilo;
Rytojui «šulieris» atliks".

*

Tikrai laikas gulti, užmerkti akis:
Pragys nebužilgai gaidžiai!
O ten ant rarotų, kad kelias prašvis,
Rogutėmis šliaušme šarpiai.

*

Sumigo šeimyna visa Vilaičių;
Tik Vaičius ir Juozas ilgai
Užmerkti negali blaiviųjų akių;
Sapnuot nesapnuojas miegai.

*

„Ilgai tau krūtinės atvert nedrįsau,
Ją paslėpdams veidu šviesiu!
Ilgai kalinys aš be žodžio kenčiau!
Tylėti ilgiaus negaliu!

Kaip draugas mane visados mokini;
Tikiu tau kasdieną drąsiaus;
Ir galvą, ir širdį tu jautrią turi:
Pravesk gi man kelią toliaus!

Šį metą apleist klierikystę žadu!...
Atstumsi mana, jau matau!
Bet amžių kentėti — tylėti — sunku!...
Lengviaus būtų mirti tuojau".

*

[102]*gegzametras* — hegzametras. lit. metrinio eiliavimo forma, kur eilutė susideda iš šešių pėdų — daktilių ir spondėjų: K. Donelaičio „Metai" parašyti hegzametru. [przypis edytorski]

Vilaitis tylėjo; bet draugo karionių
Jau buvo supratęs seniai.
Kas tiek iškentėjo, tiek buvo tarp žmonių,
Tas parmato žmogų giliai.

*

„Gerai! Pakalbėsme rytoj apie tai!
Dabar tik galiu pasakyti,
Jog jei nejauti pašaukimo tikrai,
Tai nėra ko laiką trukdyti.

Bet, gal kaip mergaitė prieš kovą drebi?
Kaip kūdikis nori pabėgti?
O ne, neišbėgsi: kariauja visi!
Visur reiks kariauti, kentėti!...

Laimingas tasai, kurs išlėkęs aukštai,
Plačiaus savo skleidžia sparnus!
Jam žemės — mažai; melagingi — sapnai,
Jis sklysta tarp audrų drąsus!

Jei balsas Aukščiausio vadina tave,
Nebūk, kaip keleivis bailus!
Kaip vyras atstumk, kas sapnuojas slapčia
O Dievas palengvins skausmus!

Jaunuomenei tinka karionės vargai;
Ją traukia, kas aukšta, gražu!
O ar gi karionę gražesnę matai,
Kaip žengti Aukščiausio vardu?

Pažvelgk į Europą! Ten kruta visi,
Mes miegame, dunkso naktis!
Mus spaudžia vargai, spaudžia žmonės pikti,
Bet daugel dar galime vis!

Mums reikia didvyrių, ką Lietuvą myli!
Ką Dievui savęs nepavydžia!
Mums reikia lietuvių, ką dirba ir tyli,
O rasme sau ateigą didžią!"

*

Čia Juozas nutilo; ir Vaičius tylėjo.
Tik atbalsiais gaudė byla.
Tėvynės didvyriai! Tyla jums kalbėjo!
Didvyriams kalba tai tyla!...

*

Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai
Ir spindi sniegai akimis!
O taip neseniai baisūs žiemio sparnai
Nešiojo ir vartė pusnis!

Devintoji giesmė

O metai! Tie metai! Lyg upės vanduo
Taip bėga!... Ir kas sulaikys?
Par amžius nuo lašo prakiūra akmuo!
Tai kas ir darbuos juos pavys?

Tik Baltosios marios[103] par amžius siūbavo;
Siūbuos taip ir amžius kitus;
O žmonės, ką vakar vaitojo, dejavo,
Rytoj gal linksmesniai sukrus!

Sukrus gal linksmesniai, bėt argi visi?
Kas žino? Ir kas tai atspės?
Mes einame priešais aklą vilnimi,
O teks, ką Aukščiausis žadės!

Jaunoji tėvyne, graži Lietuva!
Tarp skausmo erškėčių brangi!
Netyčia viltimi ankstyboji aušra!
Žengt priešais drąsiai jau gali!

O ar tai seniai?... Pusės amžiaus nebus!
Miegojai be žado, vilties!
Tik kaukė šiaurys, kalė pančius — ledus,
Užklodamas rūbais nakties!

Bet kur tavo sūnūs, mylėję karštai,
Tau ranką pirmieji padavę?
Gal kaulus užpustė Sibiro sniegai?
Gal laimę atrado, sapnavę?

Kur tavo Vilaitis? Nebėra jau jo!...
Bet tavo veislė — milžinai!
Į kelią drąsiai! Prasidžiugsi ryto:
Tau Vaičių paliko jisai.

Gyvuok, apdainuota, ilgiausius metus,
Atgimus tarp skausmų — vargų!
Kas smertį sutiko, tas giesmei atbus,
O tau dar užteks milžinų!

Ties Palangą melsvosios jūrės banguoja,
Greitoji vilnis vilnį gena;
Taip tautos ir kartos vaitoja, žygiuoja
Ir mainos, bet amžiais gyvena.

*

Taip mainos ir virpa ir žemė plačioji
Pamėgus rūbus vis naujus:
Tai žvilga baltoji, tai žydžia žalioji,
Tai kūnas jos nuogas — gražus.

Ten vasara buvo. Kvepėjo laukai.
Sau skindavai žiedą raudoną.

[103] *Baltosios marios* — turima omenyje Baltijos jūra. [przypis edytorski]

Dabar štai ruduo; nuogą lauką matai,
Ar krintantį lapą geltoną.

Dar šypsos saulutė, vienog neširdingai;
Ir jai tarsi ko neramu!
Užgieda sesutė toli kur verksmingai,
Ir atbalsiai eina mišku.

Ir gervės, ir žąsys padangėmis traukia
Ir klykdamos renkas būriais;
Žmogus lyg ko trokšta ir dairos, ir laukia;
Gal šalčio kurs vėjiais ateis.

Paukštyčiai nečiauška tarp girių tamsių;
Tiktai medininkas kur šovė;
Tik šiaušės upelis nuo vėtrų šlapių
Ir bėga, linguodamas srovę.

Viena tik vieta traukia akį artojo:
Rugiai vilnimis sužaliavo..
Antai ir Motiejus ant širmio išjojo
Ir apsuka padirvius savo.

Ant veido gražaus nėra dūmos sunkios!
Ir ko benuliūsti tikrai?
Jau dvarą ketvirtą ant vardo pačios
Nupirko, ir deria laukai.

Pati[104] jo graži, taip jį myli širdingai
Ir sūnų mažutį linguoja;
Ant lopšio, kad kūdikis verkia graudingai,
Lietuviškai jam uždainuoja.

Dainuoja, atminus pakalnes Dubysos:
Ten vedė mergaičių puikus,
Ten augo kartu dainininkės visos;
Ten amžius taip bėgo gražus!

*

Žaliuoja rugiai garbaniai tamsiai,
Banguoja ant dirvos plačios;
Užraitė sau ūsą Motiejus gražiai
Ir grįžt, pasiilgęs pačios.

Jo laukia namie: vakar užlėkė Tumas,
Užsukęs iš uošvio namų;
Pagrįžo iš Kursko! Nemažas tolumas!
Pati pasiilgo tėvų.

O! Glinskučę Vandą pažįsi vargiai:
Tik žiba ir žvilga puiki!
Gražesnė tikrai! O akies spinduliai!...
Beskų inžinieriaus pati!

[104] *pati* — žmona. [przypis edytorski]

Lietuviškai šneka: taip liepia mada —
(Kas nauja, tai žmogų ir traukia)
Ne mokytų vyrų lietuvių kalba
Garbės po Europą sulaukė.

*

Apsukęs rugius, savo viltį pamatęs,
Motiejus pagrįžta keliu;
Paleido vadžias; žirgas, poną supratęs,
Iš lengvo sau eina žingsniu.

*

Rugiai sužaliavę, juos mano viltis!
Nuo prakaito žemė juda!
Kad jauno pavasario saulė užšvis,
Ir ką man atnešte tada?

„Žiema, juos užklojus baltais patalais,
Nukąs jūsų pumpurą žalią;
Apkals be širdies kietą lovą ledais;
Be žado už mirstė apšalę!

Bet aš purenau juk ne veltu žemes
Ir grūdą žegnodamas sėjau:
Saulutė užšils, rausvą diegą[105] išves!
Ir pėdas sau riši, pjovėjau!

*

Šventa Lietuva, žeme mano tėvų!
Brangesnė už varpų laukus,
Prigėrus ne prakaito, — kaulų, kraujų!
Kada tavo vaisiai atbus?

Nutilo graudi vaideliotų giesmė!
Kryžiokų kares kas giedos?
Ant kaulų, kapų auga kalnais žolė,
Linguojas nuo aukso rasos!

Nutilo, kaip marės po audrų ir vėjų,
Karionės ir trenksmas ginklų!
Vergijoje sūnūs didžių pranokėjų,
Užmirę tarp šiaurio nagų!

Bet argi ta žemė, šventa Lietuva,
Prigėrus tiek kraujo brangaus,
Be vaisiaus užmirs? Neatgims niekados?
Nekelsis iš miego sunkaus?

Ką žemei paduosi apmiręs nenyksta;
Tik reikia vilties ir darbų!

[105] *diegas* — prasikalęs sėklos daigelis su dar neišsiskleidusiais lapeliais. [przypis edytorski]

Aš grūdą pasėjau, ir grūdas nenyksta;
Tai duona iš kraujo tėvų.

Vaisinga tu, žeme, tave pamylėjau,
Kaip kūdikis motinos krūtį;
Pamėgau tave, kad laukus tavo sėjau!
Neleisi tu kraujui pražūti!

Tavęs tas nevertas, kurs motiną savo
Apleisdamas, ieško kitos:
Kurs vargdams, tavęs maloniai nesapnavo,
Tas meilės nežino šventos!"

*

Čia žirgas sustojo. Jau buvo namai;
Ir Tumas išbėgęs sutiko.
Pabudo Motiejus, sapnavęs ilgai;
Ant veido šešėlio nebliko.

*

„Tavęs laukdami pražiūrėjom akis,
Broleli tu mūsų brangus!
Atspėk!... Neatspėsi!... Tau saulę užšvis!
Iš Jelgavos buvo žmogus!.."

*

„Laurynas ką atsiuntė?"
„Taip, tai jisai
Bet ką? Ar atspėsi kada?
Gal to ir sapnuoti dar nesapnavai!
Atbus, o atbus Lietuva!...

*

Suprantu jau viską. Bus metai penkti,
Kaip mūsų apleidai jau šalį;
Ir tau įstabu! Čia nemiega visi:
Darbuojas kiekvienas, ką gali.

Didi atmaina!... Įtikėti sunku,
Kaip mūsų pašoko tėvynė!
To vakar nebuvo!... Tau rodos sapnų!...
Daug galima norint užgynė.

Mums išvežė Juozą, bet liko kiti!
Laurynas tai vien tik šaka!
Jam misija teko tarp latvių didi!
Ir ten juk tai brolių kalba!

Mums reikia apšviesti ir vargdienius žmones.
Taip žūva, nupuolę giliai!

O ką? Pasakyk gi iš savo malonės,
Juk knygų atėjo glebiai?”

Ant to nusišypsojo Tumas ir tarė:
„Ir taip, ir ne taip; mat šiandieną
Laurynas visiems netikėtai padarė:
Juk atsiuntė knygą tik vieną”.

Motiejus lyg pykti ant karto norėjo,
Taip Tumo prigautas skaudžiai;
Bet ką? Neišrasi juk spąstų ant vėjo...
Jis vėjo pagautas seniai.

Įėjo į vidų ir Tumas tuojau
Jam padavė knygą nuo stalo.
„Tau veido dangus apsiniaukė, matau,
Skaityk, gal nušvis nors prie galo!”

*

„Tai eilės! Motiejus par dantis išspaudė.
Gana nuo nedoro to tvaiko!
Skaičiau Senkaus Jurgį: darbščiai kalvis audė,
Bet gaila ir masto, ir laiko!

Poezija — Dievo Aukščiausio kvėpimas!
Kalba nekalta Aniolų!
Giesmė tai ant žemės dangaus nužengimas
Gražybėje jausmų, varsti!

Laimingas, kam uždegė Dievas krūtinę
Ant kelio dienų nekaltų!
Tas gali giedoti, ir bus begalinė
Garbė jam tarp žemės sunų!

Pas mūsų iš žemės vien grabų daug dygsta
Bevardžių, baisių dainininkų;
Jie saulės taip bijo: suglėbę sunyksta;
Kaip gailu! Tiek būt darbininkų!”

*

„Mažai išrinktųjų — tai žodis teisus —
Atsiliepė Tumas juokais —
Bet argi poeto tarp mūsų nebus?
O gal išrinktasis — tasai?!

Atskleisk ir skaityk, o galėsi tada
Sumindžioti ar pabučiuoti;
Iš aukšto negalima kojų lengvą
Paspirti, ką teks gal goduoti[106]”.

*

[106]*goduoti* — būti godžiam, šykštėti. [przypis edytorski]

„Geriaus paskaitys mums jau mano pati:
Jai sekas skanduoti eiles;
Išmoko nuo Juozo; klausytis gali,
Kad skaito eiles ir paikės".

*

Anusė nusijuokė. Toks pagirimas
Nebuvo par daug jai meilus;
Bet paėmė knygą, ir lyg įkvėpimas
Nušvito par veido lankus.

Nutilo visi lyg prieš Mūzą-dievaitę,
Apsėdę aukštai apie stalą;
Nors pradžią poemos ir buvo jau skaitę,
Bet troško išgirsti jos galą.

Pakėlę taip jau ant Motiejaus akis,
Žiūrėjo, koksai spindulys
Ant veido to skeptiško, šalto užšvis?
Ir ką jau paskui besakys?

Tylėjo visi, o Anusė tikrai
Mokėjo skanduoti eiles;
Poeto grąžiai sumastyti sapnai
Graudino jų širdis jautrias.

Pirmoji giesmė jiems prabėgo žaibu,
Ir siūlo tolesnio ilgėjos;
Motiejus tik tarė: „Klausytis — ramu,
Bet reikia poemai idėjos".

„Tai vien tik pradžia — sakė gindamas Tumas —
Klausykimės, — rasme toliaus!"
Anusė vėl skaitė; apimdams karštumas
Jos balsą vis taisė skardžiaus.

Prabėgo dvi valandos; temo visai;
Užžibino tarnas žvakes;
Tylėjo visi, ir vien laukė tiktai,
Kame juos poetas nuves?

Kiek jausmų iš karto, paveikslų naujų!
Kiek vervos ir jauno karštumo!
Kalba neseniai taip sunki, o eilių
Apimt neapimsi lengvumo!

Ir kas tai galėjo tikėti kada?
Lietuviai tikrai milžinai:
Tik rodos pradėjo pakilt Lietuva,
O štai jos pirmieji darbai!

*

Anusė nutilo. Tylėjo visi;
Poemos mat galo dar laukė;

Vienog jau nutruko poema graži,
Jos galą poetas nutrauks.

„Kodėl gi neskaitote" — Tumas užklausė.
„Jau galas".
„Jau galas tikrai?" —
Užklausė visi; ir tyla vėl giliausia!...
Kaip gražūs poeto sapnai!

*

„Tai kraujas iš kraujo ir kūnas iš kūno! —
Motiejus ant galo prabilo —
Seniai mums reikėjo poeto — galiūno!
Nors kartą krūtinė sušilo!

Dabar Lietuva jau par amžius ištvers:
Nors giesmėse vardas užliks;
Iš jų mūsų sūnūs sau pobūdį gers
Ir eis, iki garbę sutiks".

*

„Gerai sakė Juozas — atsiliepė Tumas —
Maironis bus giesme garsus!
Atspėjo. Stebėtinas proto šviesumas:
Atspėjo draugių jis visus.

Šitai nors Ažukalnis, Juozas kalbėjo —
Jog mūsų jis Virchovu stos;
Šiandieną Maksva meldžia jauno tyrėjo
Dėl savo sakyklos aukštos!

Ar vėl štai Griška! Jam tarp mūsų aukštai,
Pasiekė Šveicarijos šalį:
Ten gentium jūra išgaldo karštai,
Ir žodis jo daugel jau gali!

Kaip gailu, jog ne Karalaučiuje jis!
Čia įtekmę[107] svarbią turėtų:
Lietuvių čia būtų šviesa ir viltis,
Į „reichstagą" tekti galėtų.

O ar negarsus jau šiandieną ir Klimas,
O ko dar sulauksme rytoj!
Kiekvienas vistariškas[108] susirinkimas
Negali apsieiti be jo.

Tai mano draugai! Vien Paškanis piktai
Darbuojas, velniop sau palinkęs;
Maringais nuodais brolius pena tiktai,
Ameriką sau išsirinkęs.

[107] *įtekmė* — įtaka. [przypis edytorski]
[108] *vistariškas* — istoriškas. [przypis edytorski]

Be pamato nori mat rūmą statyti,
Sodina, pakirsdams šaknis;
Jis peilį ir kraują norėtų matyti,
Užtemdęs dėl būro akis.

Jį Juozas anksti praregėjo, pažino,
Bet pardirbti jau negalėjo!...
O, Juozas — galva! Kaip į darbą vadino!
Kaip žmogų pažadint mokėjo!"

*

„Iš jo daugel galima buvo sulaukti —
Motiejus kalbėjo nuliūdęs —
Suprato tai gudas; turėjo nusmaugti
Į šaltą Sibirą išgrūdęs.

Ieškojo mažiausios seniai priežasties:
Kad grūdo į cerkvę vaikus,
Vilaitis neleido; erelis nakties
Tada jam įgilo nagus".

*

Anusė nuliudo ir susigraudino,
Atminus jog brolio nustojo;
Motiejus ją žodžiais meilingai ramino,
Vienog širdyje pats raudojo.

„Gal brolis dar gyvas — par ašaras tarė —
Ir taip neužges jo žvaigždė:
Jis brolius pakėlė, akis jiems atdarė,
Ir jam — atgimimo garbė!"

*

„Teisybė, jog Juozni garbė pirmutinė —
Čia Goštautas senas prabilo —
Vienog prisidėjo nemaž ir Marinė,
Jog mūsų tėvynė sukilo.

Be jos Juozas būtų vien Kauną žinojęs
Ir mokslo aukštesnio nematęs,
Su norais vienais gal sau būtų miegojęs,
Tikros Lietuvos nesupratęs.

Ir ji, juk kaip Juozas, karštai numylėjo
Garbingąją Vytauto šalį,
Ir ji už tėvynę nemaž nukentėjo
Ir šiandien pagrįžti negali!"...

*

„Kodėl tai jų Dievas surišt nenorėjo? —
Atsiliepė Tumo pati —
Taip būti laimingi abudu galėjo!
Dabar skiria upė plati".

*

„Taip Dievas Aukščiausis turėjo žadėti —
Nuliūdęs Motiejus atsakė —
Visur išrinktieji daug turi kentėti;
Juk šviečia tik deganti žvakė!...

Marinė neskundžias: ją sakant girdėjau,
Kad mūsų apleido šalis:
Man laimės gana - didį vyrą mylėjau,
Kurs švies man žvaigžde par naktis!

Nors žemiškas kelias ir jo, ir manęs
Suvest niekados negalės,
Vienog nors giesmė gal kada mus suves,
Ir bus man gana tos garbės!"

*

„Tikra tai tiesa — senas Goštautas tarė —
Bus giesmėse Juozas garsus:
Juk jis tai tėvynei akis atidarė!
Juk jis tai sukėlė visus!

Vienog ir Marinė ar daro mažai?
Ar maž mus garbe ji apraitė?
Paryžius ir Viednius ir Temzos namai
Goduoja plačiai lietuvaitę!

Dabar ji į Berlyną, rašo, atvykus;
Ją vokiečiai gavo girdėti;
Būk ciecoriui Vilhelmui taip ji patikus,
Jog teikės su jąja kalbėti.

Primint' jam turėjo ji mūsų vargus!...
Jo tėviška galia plati!...
Bus vardas Vilaičio tarp mūsų garsus,
Bet ir Marinė garsi!"

Užbaiga

Poezijos mano brangiausi sapnai!
Taip sunkūs, kaip mūsų laikai!
Kiek kartų norėjau giedoti linksmiaus,
O stygos vis verkė skaudžiaus!

Tarp skausmų-vargų kas tylėti mokės,
Nors nėra be skausmų garbės?
Kad spaudžia krūtinę, aplinkui naktis,
Kam ašaros skaudžios nekris?

Kada gi ateis tie laimingi laikai?
Ir ar jų sulauksme kada?
Kad tautos tautų taip nesmaugs kruvinai!
Kad savo visiems bus gana!

Ieškoti garbės rijant brolišką šalį!...
Didžiuotis iš savo galybės!...
Taip jausti ir veikti tik žvėrys tegali;
Ar jiems pavydėt tos didybės?

Kame Išganytojo mokslas brangus?
Kur meilė? Jos trokšta širdis.
Nebėra!... Išnyko kaip sapnas gražus!
Ir vėlai kaip pirma naktis.

Kodėl gi teisybės nemyli taip žmonės?
Kodėl nėra meilės ant žemės?
Kodėl tai vieni čia vaidai ir karionės?
Kodėl taip Dangus čia aptemęs?

Bet amžių baisi Nemozyda užslinks!
Ji eina kaip Dievo rūstybė.
Galingą pirmiausiai gal sau išsirinks:
Prieš ją krito Romos galybė.

*

Giedota kitaip. Giesmės meilei tarnavo,
Nes žmonės ieškojo tik savo,
Nes tautai tauta kalavijo aštraus
Nerodė kasdieną baisaus.

Laikai bus kiti. Užgiedosiu tada
Ir aš gal ne taip kaip ligi šiolei.
Užgims apie Vaičių poema antra;
Neras ten dejavimų broliai.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.
Ten utwór jest w domenie publicznej.
Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3.
Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/maironis-tarp-skausmu-i-garbe

Tekst opracowany na podstawie: J. Maironis (M-lis), Terp skausmu į garbę : poëma isz dabartiniu laiku, Tilzëje : spausta kasztu E. Jagamasto, 1895 ([Tilžė : O. von Mauderodės sp.]).

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013", realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roki 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013". Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może byc utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacija parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury" (http://wolnelektury.pl). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska"/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (http://www.epaveldas.lt), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013" („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013") ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska, Paulina Ołtusek.

ISBN 978-83-288-0512-5

Wesprzyj Wolne Lektury!
Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.
Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?
Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.
Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.
Przekaż darowiznę na konto: szczegóły na stronie Fundacji.